

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Arnhem

Van Schelfzee tot Sinai (2)

Ex.16: als genadebrood de agenda bepaalt...

Als de HERE het later bij Jeremia heeft over de tijd van uittocht en verbondssluiting, spreekt Hij van „ten dage dat Ik hen bij de hand nam, om hen uit Egypte te leiden” 31:32. Je ziet bijna het vallen en opstaan van Gods volk voor je. Zo sukkelen ze van Mara via Elim naar de woestijn Sin. Het was wél een opzettelijk op-de-proef-stellen van Israël, zegt de HERE, Deut. 8:2v. Om het volk te doen beseffen dat we van Gods eigen spreken leven. En niet bij brood als zodanig. Weer dus een opgeroepen situatie. Met als doel: onmiskenbaar weten wie de HERE is, vs 12.

Het ritme van de verlossing

Elim is gauw vergeten. Nu is het de broodvoorziening die tot paniek leidt. Deze ontlaadt zich op Mozes en Aäron. Sarcastisch heet het dat ze beter bij de vleespoten van Egypte hadden kunnen omkomen (creperen) door de hand van Jahwè (!) dan hier in de woestijn. Hier zien we de waard van deze rebellie ('gemor' is te zwak). Zij schampert redding als onheil, redders als onverlaten. Vergelijk hedendaagse kwalificaties van het doen of de wil van God. Bovendien wordt boos opzet verondersteld bij Mozes en Aäron. Waren die dan de initiatiefnemers van de uittocht geweest?! De HERE springt ertussen: Hij zal zorgen voor het nodige brood. Dat geschenk zal zo zijn dat Israël moet laten zien of het uit Gods hand wil leven. God voert hier het patroon 6 + 1 in, het getal van de sabbetan. Merkwaardig: dus éérst in een praktijkgebeuren ingevoerd, pas later onderwijs over betekenis en zin van de sabbat! En 'invulling' daarvan. De beide leidlieden, aan wie de boze verwijten gericht waren, haasten zich, het volk in te prenten: vanavond zult u weten (beseffen) dat *de HERE zelf* u uit Egypte heeft geleid. Geen avontuur van 'de leiding' maar uitdaging van God zelf. Ook jegens God persoonlijk, in Zijn majesteit die verschijnen zal, hebben ze zich te verantwoorden over hun rebelse houding.

Gods verschijning

vindt zo te zien nog eerder plaats dan verwacht. Het lijkt er tenminste op of de HERE niet meer tot de ochtend heeft willen wachten. Het verschijnen van Gods 'luister' betekent zowel dat de HERE erfahrbaar persoonlijk verscheen om Israël tot Zijn orde te roepen. Alsook dat ze ervan doordrongen moesten zijn dat Hij echt Zijn 'gewicht' in de schaal legde voor hen. In Gods instructie aan Mozes blijkt dat de rebellie (het woord komt in deze verzen 8 maal voor!!) wel degelijk Gód raakte. En dat de HERE daar zelf op afdoende wijze op antwoorden wil. Ze zullen weten, beseffen, dat Hij Jahwè hun God is. Met Hemzèlf hebben ze te maken, niet maar met Zijn 'grondpersoneel'!

Kwartels en manna

De beide wonderen, in vs 8 in het uitzicht gesteld als bewijs van het feit dat *Godzèlf* de voedselvoorziening regelde, komen zonder mankeren. Wonder betekent niet altijd dat het een bovennatuurlijk verschijnsel is, maar wél dat blijkt dat het is 'made in heaven'. Kwartels overkomt het vaker dat ze na moeizame vlucht uitgeput neerstrijken. Niet 'als bakstenen uit de hemel vallen', maar zo uitgeput zijn dat ze met een net of de hand eenvoudig te vangen zijn. Zie ook Num. 11:31vv. De kwartels zijn echter luxe incident. Het manna gaat de regel aangeven en de toon zetten. Men vermoedt dat Jahwè zich bediend heeft van afscheidingsproducten van een soort boom-insecten. De doorsnee portie wordt 2,2 liter. God zorgt ervoor dat 'pieken' naar boven en beneden worden afgevlakt. Iets wat Paulus later gebruikt als norm voor hulpverlening tussen de gemeenten, 2 Cor. 8:14v. Over scherpe toepassing gesproken!

Je richten naar de stap van God

Dat is duidelijk het doel: Israël wènnen aan de gang met Jahwè. Maar het is inderdaad wel vallen en opstaan, als van een klein kind dat alles moet 'proberen'. De vorsten

van de onderscheiden familieafdelingen komen het Mozes melden, als inderdaad op de 6e dag de 'opbrengst' eens zo groot is als gewoonlijk. Blijkbaar durft men het nu aan, Mozes' instructie op de volgen, vs 23v. In de houdbaarheid van het door Hem gegeven voedsel is God héél dicht bij! Daarin doet Hij alshetware de sabbat voor, oefent de stapjes met hen. Want wie niet wordt als een kind...

Maar het aanleren heeft nogal wat 'voeten in de aarde': er zijn er die toch op de sabbatmorgen gaan zoeken. Onze bezorgdheid of ook onze hebzucht wint het vaak van ons geloof. Deze keer is het de HERE zelf die aanmerking maakt op Israëls doen. Ze krijgen nóg eens te horen wat God met dit ritme toch wel beoogt: de bevolen (afgedwongen?) rust. Hij weet wat van Zijn maaksel zij te wachten, zegt Ps. 103 oude ber.

33e jaargang - nr. 15.
21 juli 1989

In dit nummer

- 261 K.B. Holwerda
Van Schelfzee tot
Sinai (2)
- 263 H. de Jong
Een brief
- 264 F. Gerkema
Toerusting van frans-talig
Afrika (2, slot)
- 266 W.G. Rietkerk
Is er een derde weg (2)
- 268 D.W.L. Milo
Over wol, wol en wol
- 269 M. Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 273 L. van Klinken †
Als alles poltiek is
(5, slot)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milp
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld, tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

Inderdaad, en Zijn nabijheid is zo werkelijk, dat wie niet horen wil moet voelen.

Mijn sabbatten

Het is jammer dat ook in de christelijke wereld niet zoveel is blijven hangen van de heerlijkheid van het patroon van sabbatten dat God als viering, beleving van Zijn bevrijding in het leven van alledag, in Israëls leven had ingevlochten. Een samenstel van economische, sociale en ecologische maatregelen waarin Zijn genade een 'alledaagse' vorm wil aannemen. Helaas heeft 'sabbatdag' bij veel serieuze kinderen van God een negatieve klank, meer dwangdag dat door God geleerde bevrijdingsdag. Terwijl hier juist een wereld van ontworsteld- worden aan de vloek open moest gaan. Laten we ook nog bedenken dat toen Israël deze geboden uit hebzucht of overbezorgdheid in de wind sloeg, het van kwaad tot erger verviel. Zó zelfs dat God zei: dan zal het land zijn sabbatsjaren vergoed krijgen... de rust die het niet gehad heeft gedurende uw sabbatsjaren, toen gij daarin woondet, Lev.26,34/5. Gods conciliair proces is al iets ouder dan wat vandaag zo heet, is al bij Israël begonnen, – inderdaad: tot

vrede en gerechtigheid en heelheid van de schepping. Een vertroostende, tegelijk onrustigmakende gedachte voor Gods kinderen in een uitgebuite wereld. En inderdaad: wie niet horen wil moet voelen. Het abc van dat alles als één van de eerste lessen van de uittocht aangeleerd en ingeprent bij de vroegste étappes in de woestijn!

Getuigenis

Het tastbaar bewijs van Gods in ons leven ingaande bemoeienis is lang in de vorm van die kruik met een gomer manna bewaard geweest bij Gods ark. Die op zich óók reeds Getuigenis genoemd werd. En dan niet maar van een groots moment in het verleden, maar van de levengende verstrengeling, die Gods verlossing wil aangaan met het leven van Zijn volk.

Het is toch wel iets meer dan trefende beeldspraak als de HERE spreekt van 'bij-de-hand-nemen' van Zijn volk!

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

—Jeugdweekenden—

Heb je geen zin om na de vakantie eens naar een NGJ-weekend te gaan, om in een ontspannen sfeer de bijbel te onderzoeken samen met leeftijdgenoten? Dit jaar is het weekend-thema het boek **RUTH**; wat vinden we daarin over de leiding van God in de gemeente en in het alledaagse leven.

Er zijn twee weekenden gepland: 8-10 september en 6-8 oktober, beide in Eck en Wiel, het huis van l'Abri. Vooral in het tweede weekend is er nog plaats voor deelnemers. Je kunt deelnemer worden door f 10,- over te maken op giro 5180291 o.v.v. NGJ-Jeugdweekend Apeldoorn. De totale kosten bedragen f 50,-. Informatie bij dhr. D. van der Molen, Socratesstraat 58, 7323 PG APELDOORN, 055-664609.

H. de Jong, Amsterdam

Een brief

Dit voorjaar, om precies te zijn in het Opbouw-nummer van 17 maart 1989, verraste dr. H.G. Geertsema ons met een fijnzinnige meditatie over 'De Twee van Breda' en Psalm 51, waarin hij een christelijke verdieping aanbracht in wat de Nederlandse samenleving gedurende die weken zo zeer beroerd had: de vraag immers of de twee oorlogsmisdadigers Fischer en Aus der Fünten ja of nee zouden (moeten) worden vrijgelaten.

Geertsema's stuk trof mij diep en herinnerde mij aan een gebeurtenis die ik zelf bijna al weer vergeten was. Bij een vorige nationale diskussie rondom het zelfde netelige vraagstuk had ik namelijk, de spontane aandrang van mijn hart volgend, een brief aan het bekende tweetal opgesteld. Om die nu echter als predikant ook werkelijk naar hen toe te sturen meende ik de toestemming van kerkeraad en gemeente nodig te hebben. Die kreeg ik en zo is het gebeurd dat ik mijn brief heb opgezonden naar de Koepel-gevangenis in Breda.

Toen ik na lezing van de meditatie van Geertsema het afschrift van mijn brief dat ik behouden had weer opzocht en voor mij nam, werd ik getroffen door de grote overeenstemming tussen beide stukken. Niet in lengte, maar in geest. Om een paar dingen te noemen: wij beiden zochten naar de *mensen*, achter deze misdadigers, de twee *mensen* in hun bovenmenselijke nood. Beiden verwezen we voorts naar de Goddelijke vergeving in Christus Jezus, ook voor hen. Allebei getuigden wij van de (noodzaak van) voorbede voor hen. En ook allebei brachten wij bij het noemen van het buitengewoon grote leed dat zij veroorzaakt hebben het Joodse lijden afzonderlijk ter sprake.

Toch hadden wij over deze zaak nooit met elkaar van gedachten gewisseld. Dat is opmerkelijk. Men zegt van de Nederlands Gereformeerde Kerken wel eens dat ze maar een los-vast kerkverband hebben. Kerken van een vastere structuur weten ons dat niet zonder hooghartigheid duidelijk te maken en er zijn er onder ons die daar sterk van onder de indruk komen. Maar zolang de onderlinge geestverwantschap en verbondenheid zo duidelijk (want zo onopzettelijk) aan de dag treedt als hier voor ieders ogen gebeurt, hoeven wij voor het uiteenvallen van onze kerken niet te vrezen. Ik publiceer mijn opgezochte brief dan ook mede om een bewijs over te leggen

van een stukje geestelijk kerkverband, niet eens het welwezen maar het wezen van de kerk rakende.

Ergens in zijn stuk verzucht dr. Geertsema van zijn schriftuurlijke overwegingen: „ – en ik zou willen dat ze het zouden horen...”. Het gaat te ver wanneer ik wijzend op mijn brief zou zeggen: ziedaar, zij hebben het gehoord! Want helaas heb ik op mijn destijds verstuurd brief taal noch teken vernomen. Zelfs weet ik niet of hij wel te bestemder plaatse gearriveerd is. Ik heb dat toen wel vreemd gevonden. Misschien bestaat er voor zo'n handeling als het versturen van een brief aan gevangenen wel een protocol waaraan ik mij uit onkunde niet gehouden heb. Maar de gevangenis-leiding had mij dan toch in die zin kunnen antwoorden en mij de 'juistere' weg kunnen wijzen.

Of was het iets anders? Ik weet bij ervaring hoe moeilijk het is om als predikant met een gevangene in contact te komen. De aan zo'n inrichting verbonden geestelijke verzorging lijkt wel een volstrekt monopolie te hanteren. Of trof ik het slecht en is dat alleen mijn ondervinding? Mogelijk is ook nog dat mijn brief op de zeef van de organisatie is blijven hangen omdat men inhoud en toon maar niets vond. En natuurlijk, het kan ook zijn dat de twee de brief wel ontvangen en gelezen hebben, maar dat het voor hen allemaal boter aan de galg gesmeerd was. (Ik noem deze mogelijkheid het laatst omdat ze in onze gedachte wel voorop zal staan...)

Allemaal gissingen, waaronder pijnlijke. Ter verontschuldiging moge dienen dat het verdraaid onbevredigend is dat je op z'n brief niets terugkrijgt. Dat komt over als een onmenselijke reactie op een poging tot humaniteit. Over de twee van Breda is veel tot zeer veel gezegd. Maar als er dan iemand iets tot hen wil zeggen, nota bene nadat zij zelf zich tot het Nederlandse volk hadden gewend, dan valt het stil. Dat lijkt een illustratie van wat dr. Geertsema signaleert als hij zegt dat hij de menselijkheid zo zeer gemist heeft in alles wat hij over deze zaak hoorde en las.

Toch is de vraag of de twee van Breda de brief van mij ook werkelijk ontvangen hebben, van ondergeschikt belang. Terecht stelde dr. Geertsema ons aller verwerking van het oorlogsverleden aan de orde. En daar leveren zowel zijn prachtige meditatie als mijn oude opgedoken

brief een bijdrage toe. Hier volgt de brief zoals hij destijds verstuurd is geworden:

Drs. H. de Jong
Nederlands Gereformeerd Predikant
Jan van Eijckstraat 2
1077 LJ Amsterdam

Amsterdam, 22 februari 1987

De heren F.H. aus der Fünten en F. Fischer
in de Koepel-gevangenis te Breda

Mijne Heren,
U hebt nu onlangs voor de tweede maal in het openbaar voor de oren van het Nederlandse volk gezegd dat u van uw vreselijk gedrag in de jaren van de tweede wereldoorlog berouw hebt. Eerst in 1972 en nu in 1987. De eerste keer met een verzoek om gratie, de tweede maal zonder zo'n vraag.
Alom in ons land let men er nu op hoe de politiek op uw gebaar zal reageren. Ik treed daar als evangelie-dienaar niet in. U hebt om zo'n reactie trouwens niet gevraagd.
Ik voel me gedrongen, niet in politieke, maar in christelijk-menselijke zin op uw schuldbelijdenis in te gaan. Ik zou u willen antwoorden wat Jozef zei tegen zijn broers toen die hem hun schuld beleden: "Ben ik in de plaats van God?" (Genesis 50:19). Hij bedoelde te zeggen dat de broers hun schuldbelijdenis vooral zouden richten tot de Allerhoogste.
Dit wil ik u ook raden. Verwacht u de vergiffenis van uw zonden niet in de eerste plaats van mensen, maar van de Here God. Want om Jezus' wil vergeeft Hij gaarne, ook zelfs het grootste kwaad.
Wanneer u met uw schuld deze weg die wij u wijzen gaat, dan zult u mij en alle christenen in dit land noodzaken de Here God na te volgen en – een ieder voor zijn deel – u van harte vergeving te schenken voor wat u ons Nederlandse volk hebt aangedaan. Echte christenen zullen immers hun medemens die om Christus' wil hen om vergeving vraagt, de broederhand niet (kunnen) weigeren. De vraag of u op uw hoge leeftijd de gevangenis zult mogen verlaten, ja of nee, is daarmee in geen enkel opzicht beantwoord.
Ik wens u de kracht van de Heilige Geest toe dat Hij u er toe mag brengen om uit de diepste grond van het hart met de woorden van de verloren zoon uit de gelijkenis tot het Nederlandse publiek en in het bijzonder tot het Joodse volksdeel in zijn midden te zeggen: "Wij hebben gezondigd tegen de hemel en voor u" (Lukas 15:21). In deze zin zal ik ook voor u bidden.

Hoogachtend,
H. de Jong

F. Gerkema, Bilthoven

Toerusting van frans-talig Afrika (2, slot)

In het eerste artikel heb ik een korte schets gegeven van de Afrikaanse wereld, waarin we onze colleges hebben gegeven. Nu wil ik iets schrijven over de colleges zelf, want daarvoor waren we natuurlijk in de eerste plaats op pad gegaan.

We moesten vroeg uit de veren, want we hadden onze colleges op de eerste uren in de ochtend (7.30-9.30 uur). Ds. De Jong had een groot gehoor (27 studenten), omdat men hem het vierde en vijfde jaar had toebedeeld. Ik had het derde jaar met een achttal studenten.

Ds. De Jong gaf het vak Theologie van het Oude Testament. In dat onderdeel van de bijbelse vakken worden de hoofdlijnen en de kernpunten van het OT belicht. Ds. De Jong heeft twee weken college gegeven over één van die kerngedeelten uit het OT, nl. Jesaja 53 (het hoofdstuk over de lijdende knecht). Hij nam daartoe een lange aanloop vanuit hoofdstuk 40, waarna de behandeling van Jesaja 53 als indrukwekkend sluitstuk volgde. In de laatste week kwam de profeet Habakuk nog ter sprake.

Ik gaf tegelijkertijd aan het derde jaar de colleges Theologie van het Nieuwe Testament. Ook daarbij ging het weer om de kernpunten en de hoofdlijnen, in dit geval van de nieuwtestamentische boodschap. Ik had de Hebreeënbrief tot thema genomen, waarbij ik enkele hoofdstukken had gekozen, waar de psalmen op markante wijze worden uitgelegd.

Die keuze was niet toevallig. Ik vermoedde nl. dat het Nieuwe Testament, op zichzelf genomen, bij de studenten wel in de belangstelling zou staan, maar dat voor de verbindingslijnen met het Oude Testament niet veel oog zou zijn (vanwege de evangelisch-baptistische achtergrond van de meeste studenten). Het leek me toe, dat een college over de doorwerking van de psalmen in de Hebreeënbrief een goede aanvulling voor ze zou kunnen zijn. Gezien de reacties was dat ook wel het geval.

Ik koos de psalmen 2 en 110 (met Hebreeën 5 en 7), psalm 8 (met Hebreeën 2) en psalm 95 (met Hebreeën 3, 4).

We namen dan eerst de betreffende psalm, waarvan we de hoofdgedachten op het spoor probeerden te komen, waarna we de dag daarop verder spraken over het bijbehorend gedeelte uit de Hebreeënbrief.

Ik zal daarvan een voorbeeld geven, nl. het citaat van Psalm 8 in Hebreeën 2.

Voor dat citaat van psalm 8 moesten we wel de Septuaginta in, want de schrijver van de Hebreeënbrief gebruikte deze Griekse vertaling van het OT.

Na lezing van de psalm in het grieks vroeg ik de studenten naar inhoudelijke verschillen tussen de Septuaginta en de (hebreeuwse) masoretische tekst. Dit klinkt misschien wat ingewikkeld, maar u zou op een bijbelkring zomaar op dit verschil kunnen stuiten, wanneer u Ps. 8:5-6 vergelijkt met het citaat uit Hebr. 2:6-7. Ps. 8 heeft: Gij hebt hem bijna goddelijk gemaakt (letterlijk: Gij hebt hem weinig minder dan een God gemaakt) en Hebr. 2 luidt: Gij hebt Hem voor een korte tijd beneden de engelen gesteld.

Het verschil lijkt erg groot (weinig = voor een korte tijd; minder dan = beneden; een God = engelen), maar de griekse tekst is een mogelijke vertaling van het hebreeuwse origineel. Maar wel een vreemde vertaling! En die vreemde vertaling wordt benut door de Hebreeënschrijver, en hoe!

Maar voordat we de stap maakten naar het Nieuwe Testament, liepen we eerst psalm 8 nog een keer helemaal door. Wat valt dan op?

Direkt is te zien, dat de psalm begint en eindigt met de uitroep: „O Here, onze Here, hoe heerlijk is uw naam over de hele aarde”.

Dat motto stempelt de psalm en die heerlijkheid wordt dan ook bezongen in de tussenliggende verzen. God toont zijn majesteit aan de hemel in maan en sterren. Gods heerlijkheid wordt zichtbaar in de mens, een schepsel, dat maar weinig voor God onderdoet en met heerlijkheid en luister is gekroond. „Alles hebt Gij onder zijn voeten gelegd”, zo valt te lezen in vers 7.

Hier is Genesis 1, 2 op muziek gezet, zou je kunnen zeggen.

Toch is de paradijselijke heerlijkheid in deze psalm niet ongebroken. Het is waar, de mens wordt bezongen in zijn grootheid in de slotverzen, maar in vers 3 openbaart diezelfde grootheid zich in het kwaad. En Gods heerlijkheid en macht moeten worden ingezet om deze vijand het zwijgen op te leggen.

Daarbij valt op, dat God voor zijn verlossingswerk een uiterst zwakke basis lijkt te kiezen, nl. de lofzang van kinderen en zuigelingen. Via die

zwakke, dwaze weg krijgt God de grote vijand klein.

Er is nog een tweede barst in de paradijselijke heerlijkheid, nl. in vers 5: „Wat is de mens, dat Gij hem gedenkt en het mensenkind, dat Gij naar Hem omziet”. De verhouding God-mens is allerm minst vanzelfsprekend. Vergelijk dat eens met de ongecompliceerde paradijselijke omgang tussen God en mens. Hier in psalm 8 hoor je de verbazing: hoe is het mogelijk?

Als je dan vanuit deze breuklijnen nog eens een keer naar psalm 8 kijkt, dan moet je zeggen, dat de psalm ongeschikt is om in deze harde wereld te landen. „Hoe heerlijk is uw naam op de *hele* aarde” of „*alles* hebt Gij onder zijn voeten gelegd”, daar komen aarde en mens niet aan toe. Die onbereikbaarheid voel je ook, als je met psalm 8 het Oude Testament doorloopt, op zoek naar iemand die deze psalm waar kan maken.

Bovenstaande overwegingen kwamen op het college aan de orde en daarmee was het college-uur van die morgen ruimschoots gevuld. De dag daarop namen we de sprong naar het Nieuwe Testament. Wat doet de Hebreeënschrijver met psalm 8?

Psalm 8 landt in al zijn heerlijkheid en hoogheid niet in deze wereld, was de overweging van de vorige dag. De Hebreeënschrijver laat de psalm dan ook neerkomen in de toekomende wereld.

Die heerschappij van de mens over de komende wereld wordt uitgetekend m.b.v. psalm 8. Daarbij start de Hebreeënschrijver zijn citaat met die verbaasde vraag van psalm 8, waarin het problematische van de verhouding God – mens (wat is de mens, dat Gij hem gedenkt) zo scherp zichtbaar wordt, maar waarna vervolgens wel weer in paradijselijke sfeer doorgezongen wordt.

De Hebreeënschrijver neemt precies dat gedeelte uit psalm 8 op en vult psalm 8 vervolgens met Christus. De aanduiding 'Mensenzoon' gaf hem ook een prachtige aanleiding om dat te doen.

In de 'mens' uit psalm 8 zie je zo de contouren van de Mensenzoon opdoemen, met in het spoor van de Leidsman de vele zonen (en dochters natuurlijk). De weg naar de

heerlijkheid van de zonen blijkt dus op een indirecte wijze werkelijkheid te worden. Via het werk van de Mensenzoon.

De Hebreeën-schrijver gebruikt psalm 8 om de weg van de Mensenzoon te schetsen: voor korte tijd beneden de engelen gesteld, met eer en heerlijkheid gekroond, alle dingen aan Hem onderworpen. De vele zonen worden door deze gang van de Mensenzoon tot heerlijkheid gebracht en krijgen in Hem weer perspectief op de heerschappij over alle dingen.

De eer uit psalm 8 (subtiel detail in de uitleg van de Hebreeën-schrijver) valt alleen de Leidsman ten deel.

Daarmee komen de spanningen van psalm 8 tot een voorlopige oplossing (want er blijft een 'nog niet zien'), waarbij Jezus, de verheerlijkte Men-

senzoon, de garant is dat op een goede dag ook de zonen zullen delen in de volle heerlijkheid en de heerschappij.

Dat is in hoofdlijnen de stof die ter sprake kwam op twee collegeuren Theologie van het Nieuwe Testament.

Daarmee sluit ik ook dit verslag af. Alleen nog dit. Het werk van de EvTA omvat ook het werk van Dick en Jeanette Westerkamp (Rwanda) en Christien Berman (die helaas vanwege ernstige ziekte terug moest komen naar Nederland). Het is zeer de moeite waard om de Nieuwsbrief van de EvTate lezen (secretariaat: Mevr. W.C.D. Wierenga-Bremmer, tel. 050-136380). Een gift voor het werk van de EvTA doet het natuurlijk ook goed (giro 9710, Stichting EvTA, Eck en Wiel).

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

De gezinsdoop inprenten

We hebben m.i. behoefte aan een nieuw doopsformulier. Het oude (het is immers onnavolgbaar!) kunnen we blijven gebruiken. Maar we hebben dringend behoefte aan een formulier dat de misleiding van de overdopers feller aan de kaak stelt. Wat is immers het geval? Je geeft als dominee in catechese en preek de Bijbelse motieven door voor de kinderdoop. De catechisant beaamt alles, leert zondag 27 uit het hoofd (?) en zegt: natuurlijk! en: geen pro-

bleem! Daarna komt hij of zij evangelische vrienden tegen en foetsji is het kerkelijk onderwijs. Je discipel 'ontdekt' de doop en laat zich (niet: overdoen, maar) dompelen. En deze (ook voor de ouders) trieste ervaring herhaalt zich.

Waar ik behoefte aan heb is een formulier dat scherp toegespitst is op dit punt, compleet, eigentijds en makkelijk opneembaar. Het gebod uit Deuteronomium 6: „Gij zult ze (nl. de geboden) uw kinderen inscherpen” geldt zeker voor de gezinsdoop. Dat inscherpen moet zijn inprenten, inhameren, uiteraard door veelvuldig gebruik. Zoals schoolmeesters nog heden ten dage tegen de kinderen zeggen: „Je moet de tafels zo goed kunnen opzeggen dat als je vader je vannacht wakker maakt en zegt: zeg de tafel van zes eens op, je dat doet”.

Ik denk bij dat inprenten dan speciaal aan de 'huisteksten' die in het oude formulier ontbreken en die (ook voor evangelischen) onpas-seerbaar zijn: de doop is gezinsdoop. Ik verwacht van dat indrammen geen wonderen. Maar er wordt een dam opgeworpen. Ernstige zoekers zullen zich nog wel eens bedenken, eer ze daar achteloos overheen stappen. In Nieuw Zeeland was een meisje dat zich liet dompelen in een Baptistengemeente. Maar ze gaf eerst haar getuigenis: een loflied op de Here, die volstrekt de eerste was geweest in haar leven en haar in de gemeenschap van het ouderlijk gezin gedoopt had en tot zijn kind had aangenomen, sola gratia. Ze zei: „Ik

heb Hem niet gekozen, maar Hij heeft mij gekozen. Deze dompeling is mijn antwoord op Zijn Woord”. Ik pleit niet voor deze gang van zaken, maar de dingen komen dan wel heel anders te liggen.

Hier volgt de huistekst-passage uit een proeve van een nieuw formulier, dat ik in Rotterdam vele malen gebruikte en dat ik uiteraard geef voor beter.

„We moeten er ook op letten dat het oude Testament en het nieuwe op gelijke wijze spreken over zegeningen geschonken in gezinsverband. Zo ging Noach in de ark met zijn huis (= gezin).

Saul werd uitverkoren met zijn huis. David werd gekozen en de zegen kwam over zijn huis.

Abinadab werd gezegend met zijn huis.

Precies zo spreekt het nieuwe Testament over de doop.

Lydia die verfstoffen verkocht, werd gedoopt met haar huis.

De officier Cornelius uit Caesarea werd gedoopt met zijn huis.

De gevangenvaarder uit Filippi werd gedoopt met zijn huis.

Een overste van de synagoge, Crispus, kwam tot geloof met zijn huis.

En tenslotte was er een zekere Stefanus, van wie we verder niets weten, die gedoopt werd met zijn huis.

Wie dus schriftuurlijk wil spreken over de doop moet niet meer praten over kinderdoop of volwassendoop maar over gezinsdoop”.

W.G. Rietkerk, Utrecht

Is er een derde weg? (2)

II Wat betreft deze positiebepaling:

Helmut Thielicke signaleert twee theologische scholen van onze tijd en typeert die twee bewegingen met de woorden cartesische en niet-cartesische theologie. Hij kiest voor deze twee typeringen naar de filosoof Cartesius of Descartes. Hij vindt dat beter dan de twee gebruikelijke typeringen: modern tegenover conservatief, want modern kun je een theologie van 200 jaar oud niet meer noemen en de conservatieven blijken in de praktijk helemaal niet zo conservatief, soms in bepaald opzicht zelfs progressief. Hoe dan ook, Thielicke ziet toch wel genoeg redenen om van twee grote stromingen te spreken.

Modern zelfbewustzijn

De één zet de moderne mens met zijn zelfbewustzijn in het centrum van zijn theologie. De ander gaat aan hem voorbij! Hij ziet de filosoof Descartes uit de 18e eeuw als het keerpunt. Descartes was ermee begonnen. „Alleen die waarheid die zich voor mijn zelfverstaan kan rechtvaardigen laat ik gelden.” Dat was Descartes' devies. Nu, daarvoor is een hele school en stroming van theologen gewicht en zij zochten in het moderne zelfbewustzijn van de 20e-eeuwse mens een plaats waar het evangelie kon en moest aankomen, een landingsplaats. Van Scheiermacher tot Stuhlmacher. Thielicke zegt: „Het merkwaardige verschijnsel doet zich voor dat, zodra een theoloog daarin zijn uitgangspunt neemt, uit aanvankelijk goede bedoelingen nl. hoe kan ik die verlichte mens met het Evangelie bereiken? (dat) binnen de kortste tijd dat moderne zelfbewustzijn over de uitleg van het evangelie gaat heersen. Want zodra ik die landingsplaats van het Woord van Boven heb aangewezen, wordt ieder voertuig of beter ieder vliegtuig, helicopter of vliegende schotel die niet op deze landingsplaats past, de toegang ontzegd. „Vlieg maar naar een andere vlieghaven,” seinen de theologen luchtverkeersleiders. Wat bedoeld was als een communicatieve theologie (een uitleg van de bijbel die de moderne mens moest aanspreken in zijn afhankelijkheidsgevoel en zijn moreel besef, of in zijn besef van vervreemding, of zijn zoeken naar identiteit) werd zelf tot een voertuig voor dat moderne zelfbewustzijn. In plaats van dat zelfbewustzijn in de crisis te brengen – onder het kruis van Christus – kwam de openbaring onder dit juk te liggen en werden de theologen in plaats van bestrijders van het moderne

levensgevoel juist de verspreiders van die ziektekiemen.

„Daar kan ik niets mee”

Goede voorbeelden daarvoor zijn die theologen die niet meer durven te spreken over wat God gedaan heeft in de geschiedenis – m.n. de opstanding van Christus – of zal doen bij Zijn wederkomst. Waarom niet? Omdat de moderne mens daar niets meer mee kan! Gevolg: het gebed verdwijnt en het evangelie wordt psychotherapie, of filosofie of politieke theorie. „Daar kan ik niets mee” wordt uitgangspunt dat beslist over de geldingskracht van de openbaring. Op het vliegveld van Bultmann, zegt Thielicke, past de Boeing van de echt opgestane Heer niet meer, dus wordt hem de toegang ontzegd. Het is Hem eerder overkomen... Precies zo zijn wat de bijbel leert over de duivel, of de hel, het huwelijk of over gezag of het oordeel, de wederkomst of soms zelfs de persoonlijke God tot 'vehicula non grata' verklaard, omdat in deze theologie het moderne zelfbewustzijn heimelijk of openlijk tot norm en criterium is geworden van wat openbaring zijn mag. Die weg zullen wij als evangelie-verkondigers in de 20e eeuw niet opgaan... en die weg zie ik vandaag lopen in de scholen van Bultmann, Breukelman en Moltman. Maar wat staat hier tegenover? Tegenover modern staat conservatief. Maar Thielicke zei al: „Ik noem de laatste liever *niet-cartesiaans*, omdat het hoofdpunt van de orthodoxe tegenbeweging van dit modernisme dit is, dat het over de hoofden van de verlichte 20e-eeuwse mensen heenpreekt...” De mondige mens staat hier niet alleen niet in het centrum, hij komt überhaupt niet ter sprake; hij of zij wordt aangesproken alsof er niets gebeurd is, alsof hij of zij nog steeds dezelfde is van 100 en 1000 jaar geleden.

Reproductie

De grondfout van de niet-cartesiaanse theologie is naar Thielickes inzicht dat zij meent dat de waarheid van Gods openbaring tijdloos is en dat de taak van de verkondiger bestaat in het reproduceren van die ene en altijd gelijke waarheid. De kerk dreigt dan een museum te worden. Maar dan een museum zonder originelen en met alleen maar reproducties. „Reproductie,” (ik citeer) „is schijntrouw aan de waarheid. Het lijkt precies echt maar het is het niet. De waarheid komt alleen daar pas weer echt ter sprake waar ze opnieuw ondervraagd, verwerkt en begrepen wordt. De waarheid van de levende

God die in Christus handelt in deze wereld, is geen dogma in de zin van een filosofische idee, die boven de werkelijkheid zweeft, maar nu door ons beaamd moet worden – het is een waarheid die wij niet automatisch zien, die ons steeds opnieuw moet overkomen, ons moet verrassen en vernieuwen; ze vraagt om een door de Heilige Geest gewerkt steeds weer hernieuwd belijden. Die cartesische mens die wij allemaal zijn moet dus niet genegeerd worden of van tafel geveegd maar hij moet worden bekeerd. Echte verkondiging is dus altijd een proces van confrontatie. „Het Woord is vlees geworden.” Dat vergeten de niet-cartesiaanse theologen.

Schijntrouw

Wat Thielicke hier onder woorden brengt is door H. Bavinck in een klein boekje over 'de zekerheid van het geloof' wel eens zó gezegd: „Toen de vitale kracht van de Reformatie taande, kwam er een orthodoxie op, die niet meer zijn geloof beleed, maar die zijn belijdenis geloofde” (blz. 45). Dat is wat Thielicke bedoelt met de schijntrouw van de reproductie. Als preken duffe herhalingen worden van dezelfde waarheden, voorspelbaar naar inhoud en afloop, dan zitten wij midden in dit klimaat. Nieuwe vragen komen zelden ter sprake, de 20e-eeuwse mens mag er alleen nog maar bij zitten: hij zelf komt niet vóór in het verhaal.

Tweeërlei gewaad

De niet-cartesiaanse theologie van Thielicke komen wij in Nederland tegen in tweeërlei gewaad, nl. een confessionalisme in de Reformatische traditie en allerlei fundamentalisme in evangelische kring. Zodra de bijbelse boodschap verstolt tot een pakket van in de geloofsbelijdenis van de kerk gehandhaafde en verdedigde leerstellingen die je niet meer vanuit de Schrift opnieuw mag ondervragen, die je niet in een proces van er tegenaan botsen – en dan 'sympathetisch-kritisch' ondervragen – je opnieuw mag toeëigenen, met weglating van aspecten die vroegere generaties boeiden maar ons onjuist voorkomen vanuit de Schrift – als dat alles niet meer mag, dan dwing je de theologieën tot reproducties, dan wordt de waarheid van de confessie je 'safeguard' waarbinnen wij ons veilig stellen en veilig voelen voor de levende uitdaging van God in deze tijd.

Fundamentalisme

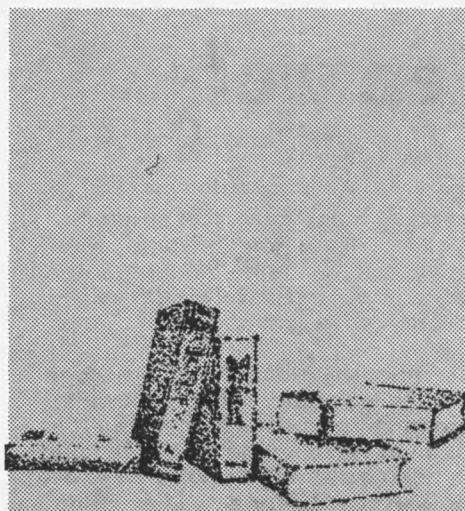
Binnen de wereld van de evangelikalen kom je deze zelfde houding

tegen bij de fundamentalisten. B. Wentsel heeft deze beweging goed getypeerd in zijn dogmatiek dl. 2. Hij onderscheidt terecht tussen fundamentalisme in bredere en in engere zin. Tegenover de verlichte mens opkomen voor het unieke van de bijbelse openbaring, in schepping, zondeval en verlossing door Jezus Christus – met alles wat daarin meekomt – mag je fundamentalisme noemen, maar het is geen -isme; het is fundamenteel christen-zijn. Het wordt pas tot een -isme als het beantwoordt aan een aantal kenmerken die Wentsel als volgt beschrijft (zie 13):

1. Het fundamentalisme gaat uit van het apriori dat de inspiratie het eerste dogma is van alle dogma's. Als de Schrift door de Heilige Geest onfeilbaar is geïnspireerd, dan komt deze van God zelf en is zij om die reden een vaste grondslag voor leer en leven. Alle andere waarheden rusten op deze hoeksteen van de onfeilbaarheid van de Schrift. Valt die weg, dan valt de hele openbaringswaarheid als een kaartenhuis in elkaar. Als er op bepaalde punten oneffenheden of tegenstrijdigheden worden aangetroffen, dan zaten deze niet in de oorspronkelijke handschriften en is dat aan de tand des tijds toe te schrijven.
2. Een hierbij in de 2e plaats behorende karaktertrek is de strijd-bare houding tegen alle bijbelkritiek en modernisme en het bestrijdt deze in dezelfde rationele geest als waarmee het wordt aangevallen.
3. De Schrift spreekt met gezag op alle gebieden des levens. Bij een fundamentalist leidt dat tot de visie op de bijbel als een handboek voor iedere wetenschap waar hij direct de bijbel in stelling brengt en tegen evolutionisme en psychologisme met bijbelse gegevens strijdt.
4. Zij houden ervan hun geloof te belijden met skeletachtige formules i.p.v. zich te richten op de historische belijdenissen van de kerk.
5. James Barr voegt hieraan toe: „Er is geen echte openheid om de vraagstelling van de moderne mens onder ogen te zien en de eigen waarheid opnieuw te bedenken.”

(Zie het bredere artikel hierover van ds. A. van der Dussen in de vorige nummers van Opbouw). Boeiender dan nu verder breeduit te gaan handelen over fundamentalisme en vrijzinnigheid, en in welke vorm zij vandaag voorkomen in ons land is de vraag hoe wij op die derde weg zelf posities zouden omschrijven en aangeven. Als Jesaja zegt: „Dit is de weg, wandelt daarop”, welke weg is dat dan konkreet temidden van alle hermeneutische vragen?

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Gij hebt mijn rechterhand gevat

Ds. D. Los, pastorale hulp aan terminale patiënten – serie pastoraal perspectief – Uitgave van Oosterbaan en Le Cointre te Goes – 134 pag. f 14,50.

Dit is een praktisch boekje, dat aan-geeft hoe hulp geboden kan worden aan stervenden. Deze zaak raakt niet alleen de pastor, die zich daar regelmatig toe geroepen ziet, maar niet minder elke christen als zodanig in de vervulling van zijn priesterlijke taak. Het boekje handelt over meer dan pastorale hulp aan de genoemde categorie. De auteur gaat nader in op de tegenstelling en de harmonie tussen leven en sterven, op ettelijke rouwsituaties en op be-graven en cremieren etc. Wat dat betreft dekt de ondertitel dus niet geheel de inhoud van dit geschrift. Vanuit een zuivere schriftuurlijke achtergrond benadert kollega Los de opduikende problemen. Het geva-riëerde karakter daarvan komt met name aan het licht in zijn beschrij-ving van vele praktijkgevallen als ik het even zo noemen mag. Verschil-lende passages hebben mij ont-roerd. Ds. Los put uit een geweldige ervaring. Je proeft van het begin tot het eind, dat hij in actieve dienst (hij is nu emeritus) een pastor in hart en nieren geweest is. De korte zinnen en de puntige stijl dragen ertoe bij, dat het geheel zich vlot lezen laat. Enkele punten van kritiek: Het is jammer, dat Los als het gaat over 'het eeuwig huis' het laat bij het releveren van dat bijbelse gegeven zonder verder in te gaan op de bete-kenis van die bekende Paulinische uitdrukking, die we in II Corinthiërs 5 tegenkomen. F.J. Pop heeft daaraan in zijn boeiend Commentaar destijds uitvoerig aandacht besteed. Ook termen als barmhartigheid en vrij-moedigheid, die in de Heilige Schrift

toch een bijzondere diepte hebben, worden niet nader ontleed. Verder missen wij een uitleg van wat het betekent, dat Jezus Zichzelf als de goede Herder heeft betiteld. Het woordje goed is nl. in ons heden-daags spraakgebruik zo sterk gede-valueerd!

Maar deze kritiek doet niets af van onze waardering voor dit boek van Ds. Los. We bevelen het dan ook hartelijk aan!

Loes Kolleman,
Gelukspan Community Hospital,
Bophuthatswana

'Man and woman in biblical perspective'

A study in role, relationships and authority.

Door James B. Hurley, Inter-varsity Press 1981, ISBN 0-310-42731-2 en ISBN 0-85111-570-5; 288 pag.

In dit uitgebreide en wetenschappe-lijk gedegen boek (het is een uitwer-king van zijn proefschrift) leidt Dr. James Hurley ons zorgvuldig door het bijbels materiaal in verband met de rol van mannen en vrouwen, om ons moeilijke passages van de Schrift te helpen begrijpen. Hij be-kijkt de positie van de vrouw in de tijd van het Oude en Nieuwe Testa-ment, en de revolutionaire standpun-ten die Jezus bracht. Hij verzamelt materiaal van het leven en onderwijs van de apostolische kerk om een gedetailleerd beeld te geven van de positie van mannen en vrouwen in Christelijke gezinnen, in de aanbidi-ng en in het Kerkelijk ambt. Hij aarzelt daarbij niet om conclu-sies te trekken voor het leven van de Christelijke gemeenschap van van-daag.

Een verfrissend en verhelderend boek dat je, na gelezen te hebben, voortdurend kwijt bent omdat je het steeds weer uitleent. Voor wie het Engels machtig is...

D.W.L. Milo, Nunspeet

Over wol, wol en wol

voor onze huismoeders

Is een mensenleven denkbaar zonder wol? In ons kille klimaat? Waarschijnlijk niet. De mens is van alle wandelende schepselen het minst beschermd tegen weersomstandigheden. Daarom is wol een onmisbaar bestanddeel van ons geluk.

Die wol danken we in hoofdzaak aan het schaap – maar dat wist u al. Het oudste wollen tapijt (en dat wist u misschien niet) is gevonden in een bevroren graf in Siberië. Het dateert van 400-500 vC. De motieven ervan zijn ontleend aan het damhert en aan in wol geklede ruiters. En als u denkt dat de mens nog maar 2500 jaar wolproducten maakt... de schatting belooft 12 duizend jaar. Ongetwijfeld, na de hond is het schaap ons oudste huisdier. De mens bood het schaap bescherming tegen zijn vijanden. Het schaap bood de mens in ruil daarvoor zijn melk, zijn wol en tenslotte zijn vlees.

Geen wonder dat het schaap in de Bijbel naar men zegt zo'n 300 maal voorkomt. In het Brits museum kunt u een zilveren beeldje zien van een herder, die een lam in zijn rugzak draagt. In Caesarea (waar Paulus twee jaar gevangen zat) zagen we ooit een stenen beeldje: hier droeg de herder het lam op zijn schouders. Beide zijn uit de vroegste christen-tijd en typisch christelijke symbolen.

De wol heeft dan ook voortreffelijk bruikbare eigenschappen: in de winter warm, in de zomer koel, gezegend door zijn animale uitstraling. Men zegt dat babies en chronische patiënten het best op een schaaps-vacht kunnen liggen. En een Kozakkenvrouw zei: in een wollen tent blijft mijn hoofd helder en ik snurk nooit.

Belangrijker voor ons, die niet in tenten wonen, is de wollen kleding. Wol heeft immers tal van goede eigenschappen, waarvan we handig gebruik maken. Wol kan veel vocht opnemen, transpiratie bijvoorbeeld. Hoeveel? Tot 30 procent van haar gewicht – daar kunnen katoen (8%) en kunstvezel (2%) niet tegenop. Maar wol kan even snel vocht verdampen, want zij heeft door haar talloze vezels (haartjes) een groot oppervlak. Door diezelfde vele vezels houdt wol verbazend veel lucht vast, wat isolatie geeft in zomer en winter. En dat met zo weinig gewicht. Wollen vezels, veerkrachtig als ze zijn, kunnen wel 20.000 maal gevouwen worden zonder te breken; zijde breekt na 1800 maal, kunstzijde

al na 75 maal vouwen of strijken. Ook is wol vrij goed bestand tegen vuur: menige kleine binnenbrand werd al door een wollen deken gedoofd. Om te onthouden.

De moderne electronenmicroscop maakte ons duidelijk, dat elk wolvezeltje talloze uitsteeksels heeft (die de huid van sommige mensen knap kunnen irriteren); dat kunnen er 800 op een centimeter zijn. Daar zit de reden dat men wol niet nat (en zeker niet warm) moet wringen: de vezels grijpen voorgoed in elkaar en het mooiste truitje of sjaaltje is in een keer bedorven. Maar van dat in elkaar grijpen van wolvezels maakt u ook graag gebruik: bij het twijnen wordt immers een stevige draad gemaakt uit een vlok wol. Die draad is nodig om te breien of te weven – dat weet elke goede huisvrouw.

Door vocht, warmte en stampen of persen kan een geweven stuk wol tot vilt worden omgewerkt. Waarschijnlijk is het vilt van wol wel bij toeval ontdekt: door mensen die 's morgens een paar vlokjes wol in hun winterlaarzen legden, en er 's avonds een viltzooltje voor terugvonden. De Romeinse schrijver Plinius de Oudere schreef dat vilt, in azijn gedrenkt, tegen vuur en ijzer bestand zou zijn. Om die reden beschermde Romeinse soldaten hun borst door een viltten bekleding en hielden Grieken hun hoofd veilig door een viltten binnenhelm.

In Schotland, vanouds een wolproduct van betekenis, is de wolindustrie behoorlijk ontwikkeld. Toeristen nemen graag als souvenir een knap gebreide wollen trui mee, op de eilanden gebreed in ondoorgroendelijk patroon, versierd met kabelsteek. Niet weten ze, dat verdronken vissers vroeger werden thuisgebracht aan de hand van hun trui, want elk eiland heeft zijn eigen Keltisch patroon.

En behalve het gebreide goed staat Schotland bekend om zijn weefsels: kilts, tartans, plaids, skirts en Harris tweed costuums. Vandaag nog krijgen de gillies (helpers bij de hertenjacht) naast hun loon jaarlijks een tweed pak; ze gaan ermee naar de kerk en ze kruipen ermee door veen, moeras, varenvelden en beekbeddingen. Ze blijven warm en droog en op den duur is hun het pak op het lijf gegoten.

Trouwens, vroeger sliepen Schotse herders buiten, gewikkeld in hun plaids. U vindt van die gewoonte iets

Haar handen grijpen naar het spinrokken, naar de weefspoel,

Spr. 13

in het kerstevangelie terug. Maar ook vroeger, bij Mozes. Die gaf bij zijn sociale wetten het voorschrift: als iemand zijn kleed in onderpand had gegeven moest de eiser het voor de nacht teruggeven; opdat de schuldenaar niet van de kou zou wakker liggen en zijn schuldeiser verwensen (Deut. 24:13).

Jacob, die een knap schapenfokker was, gaf zijn zoon Jozef een bijzonder mooi opperkleed, geweven uit verschillende gekleurde wolsoorten, Gen. 37:23,32. En ook Jezus, die een naadloos opperkleed droeg, heeft ongetwijfeld wol gedragen: welk ander materiaal laat zich immers zo verwerken?

Eeuwen geleden was Groot-Brittannië de wolleverancier van Europa. Veere was de importhaven van Schotse wol en de Schotse hui-zen aldaar herinneren er aan. Adriaen Valerius was er o.m. ontvanger van de wol-accijnzen. Engeland had omstreeks 1800 niet minder dan 300 wol-wetten, zelfs rouwkleeding moest van wol zijn. Edward III plaatste wollen kussens in het parlement; men moest op de wol als op zijn geld zitten! Nog in 1938 zijn deze kussens met verse wol gevuld en als de Lord Chancellor tot het Hogerhuis spreekt, zit hij op een wolzak. En een van de groten uit de Schotse schapenteelt, iemand die de Falklands en Argentinië even goed kent als Australië en Nieuw-Zeeland, trok eens aan mijn colbertjasje en zei, vriendelijk misprijzend: dat is géén Schotse wol!

Tenslotte: de Bijbel verbood het mengen van wol en ander materiaal in een kledingstuk, Deut. 22:11. De reden is niet helder. Sommigen denken aan heidense magie, als bij het koken van het bokje in de melk van zijn moeder. Maar uit de context schijnt te mogen afgeleid: dat we Gods schepping zuiver zullen houden, bastaardering voorkomen. Nu, daar komt bij ons weinig van terecht; vaak is het 50% wol, 50% kunstvezel. Maar orthodoxe Joden nemen dit nog serieus. In New York moet een deskundige wonen, die zonder winstbejag kleding, stoffen en stalen op dit gebod keurt. Voor \$2 geeft hij na onderzoek een certificaat af, met een 'Gode zij dank, dit is kosjer'.

een aantal gegevens zijn ontleend aan National Geographic Magazine van Mei 1988. Wellicht het beste en goedkoopste wetenschappelijk magazine ter wereld.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Kwalen

„Zo... je ziet er best uit", zei mijn buurvrouw terwijl ze zich in mijn meest haveloos uitzierende tuinstoel liet zakken. Dat die stoel er slecht uitziet is beslist niet mijn schuld, want op de plastic verpakking stond 'All Weather'. Je zou dus mogen verwachten dat je zo'n stoel met een gerust hart in de regen kunt laten staan. Maar dat is een droevige vergissing. Het kunststof laagje van de stoelpoten laat los en af en toe vind ik op het gazon vreemde krullen, die wel wat weg hebben van een paddestoel. „Neem een andere stoel... dat staat beter" bood ik aan, maar ze bleef genoeglijk zitten onder het prevelen van zoiets als: „Roest Rust Relaxed".

Nadat ik haar voorzien had van koffie, trok ik een iets gaver stoel bij en zei opgewekt: „Zo... vind jij dat ik er goed uitzie. Ik heb anders net een aanval van nierstenen achter de rug." Het klonk lichtelijk pralend, maar zij heeft al een hoeveelheid interessante kwalen achter de rug, die wij samen uitgebreid hebben doorgenomen en op een gegeven moment, wil je daar toch wel eens iets tegenover stellen.

Ze reageerde precies goed. „Weet je zeker dat het je nieren waren? Het zou ook best een galaanval kunnen zijn".

„Ik ben bij de dokter geweest", zei ik.

Nu is haar vertrouwen in de reguliere geneeskunde minimaal, dus ze schokschouderde wat en vroeg toen: „Wat doe je er aan?"

„Niets", zei ik.

„Toen ik last had van nierstenen nam ik geen tomaten, geen rabarber, geen spinazie", somde ze op. „Dat is niet iets dóén. Dat is alleen maar láten", troefde ik. Ze lachte en beloofde me een lijst van wel en niet niersteen bevorderende levensmiddelen.

Het is altijd gemakkelijk om mensen in je omgeving te hebben die je in ervaring wat vóór zijn. Mijn buurvrouw weet op een heleboel kwalen een plantaardige remedie en anders heeft ze wel een homeopatisch middel. Het aardige is, dat ik er vaak baat bij heb. Ze is ook eens naar een

iriscopist geweest, maar dat vond ze zelf achteraf gezien flauwe kul.

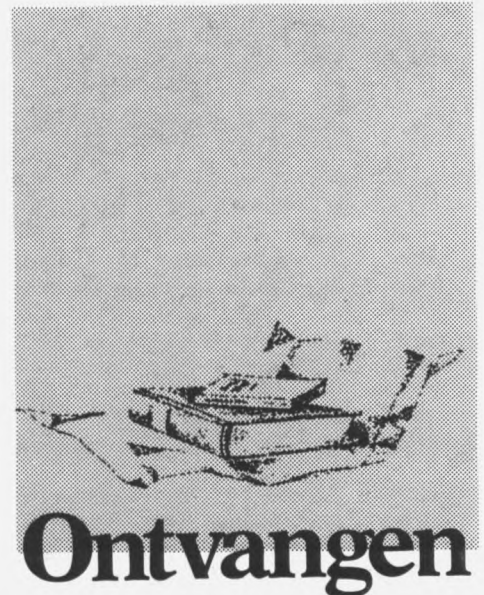
Ze vertelde: „Ik zit bij die man... Hij kijkt me diep in mijn ogen en zegt... U heeft in het verleden een zware schok gehad. Ik pieker me suf en zeg: „Het kan best, maar ik zou een twee drie niet weten wat. Heb ik daar dat eczeem van... Ik dacht dat het kwam van de aardappelschillen." Hij schudt zijn hoofd en schrijft me een enorme hoeveelheid kruidenthee voor. Ik naar huis en drinken... Na een maand ben ik naar hem terug gegaan en heb tegen hem gezegd: „Dokter je bent een aardige vent... Maar die kruiden helpen geen cent! Ik ben niet meer terug geweest ook, want hij rekende een lief bedragje voor een bezoek."

Ik schaterde om haar nuchtere verhaal, me tegelijk realiserend dat er, veel minder onschuldige, gevallen zijn van mensen die teneinde raad naar allerlei alternatieve genezers toegaan, om van hun kwalen verlost te worden.

Eén van mijn tantes, die in Canada woonde en verschrikkelijk last had van reumatiek, zelfs zo dat ze in een rolstoel zat, ging eens naar een gebedsgenezer. Ze had een heleboel goeds over hem gehoord en al was het haar niet helemaal duidelijk waarom de Here niet naar haar eigen gebed zou luisteren en wel naar het gebed van iemand, die er zijn beroep van maakte, toch ging ze naar die man toe met een hoopvol hart. Zo van 'Stel je toch eens voor'. Vermaakt en tegelijk wat bitter vertelde ze ons de afloop.

„Ik kom bij die man... In mijn rolstoel zit ik daar... vlak bij hem. Hij zegt: „Geloof je?" Ik knik... Zegt die man met een donderende stem „In Jezus naam... sta op" en tegelijk geeft hij me een enorme slag in mijn nek. Nou... dan wil je wel lopen. Maar na een paar stappen zat ik weer op de grond." Lachend veegde ze met haar hand een paar tranen weg.

Die tante is inmiddels overleden. Ze is gestorven met de overtuiging, dat ze hoe dan ook, weer zou lopen. Dat heeft de Here God namelijk zelf beloofd.

**Dr. G. Huntemann, e.a.,
Het heilige in het heden;**

theol. opstellen t.g.v. de zestigste verjaardag van prof. dr. G. Huntemann. 59 blz.

ISBN 90 5030 127 4.

Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden.

**George Brucks & Piet van Midden,
Ik zie je zitten.**

(Geloofsleven).

101 blz., f 15,90;

ISBN 90 242 3245 7.

Uitg. J.H. Kok, Kampen.

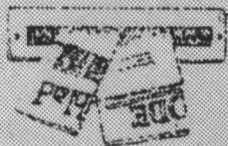
**Cornelis Ch. Goslinga,
De voorhang van de tempel.**

Gedichten.

70 blz., f 12,50;

ISBN 90 242 0838 6.

Uitg. J.H. Kok, Kampen.

Persschouw

O. Mooiweer, Enschede

Kuyper en de dood

De laatste tijd lees ik, in verband met een onderzoek aan onze universiteit, nogal eens in de meditatie van dr. A. Kuyper. Het ging hem in deze meditatie met name om 'de verborgen omgang' met God. Ook daarin wilde hij zijn volgelingen helpen.

Een paar dagen geleden las ik een opmerkelijke meditatie over het sterven van Jacob, naar aanleiding van Hebrëen 11:21. Kuyper geeft in die meditatie zijn eigen visie op sterven. Hij wijst er op dat, in tegenstelling tot geboren worden, sterven een *daad* is. Als het goed is moet de gelovige er 'willig' uitgaan; sterker nog, als een 'held, die moedig door-drong, om jubelend bij zijn God te komen'.

Wel geeft hij onmiddellijk toe dat dit ideale sterven zeldzaam is. De Here onthoudt 'zulk een heroïek sterven, in vol bewust geloof' aan meer dan één. Hij erkent ook dat in het sterven een donkerheid over de ziel kan vallen, maar vindt dat we daar tegen moeten vechten. „Daarom mag niet toegegeven, dat men op zijn sterf-bed zich willoos door zijn smarten en door zijn zwakheden mag laten overmannen. Nog in het sterven moet de wil, de moed, de veerkracht van het geloof tegen de zwakheid van het vlees worstelen. De geest, niet het vlees, moet in dit heilig ogenblik overwinnen. En dat is het wat Jacob deed. Hij *sterkte* zich om godzaliglijk te kunnen sterven. Had hij dit niet gedaan, ook hij ware allicht half onbewust ingesluimerd. Maar dit deed hij niet. Zijn machtige geest schudde zich wakker. En zo kwam de Godverheerlijking in zijn sterven."

Kuyper wijst er verder het nadruk op dat Jacob heeft *aangebeden*. Het ideaal is dus dat in ogenblik van het sterven het geloof niet wijkt, maar

standhoudt. Ja, „dat voor de poorte der eeuwigheid de taal van het geloof bezielde en krachtiger wordt" en dat de omstanders daardoor als het ware in de tegenwoordigheid Gods geplaatst worden. Toen ik dit allemaal las, kreeg ik toch het gevoel dat Kuyper hier erg theoretisch bezig was. Is dit de gewone werkelijkheid van het sterven van gelovigen? Is het in de regel niet zo dat wij zelf weinig te zeggen hebben over de wijze waarop wij sterven? Ik vroeg me ook af: hoe is Kuyper zelf gestorven?

Twee dagen later kreeg ik het antwoord op die vraag. Ik ontving toen nl. het boekje *Gesprekken met Kuyper* (Historisch Documentatiecentrum aan de VU, 35 blz., f 15,-). Hierin vinden we aantekeningen van de gesprekken die A.W.F. Idenburg in 1920, gedurende de laatste weken van Kuypers leven, met hem gevoerd heeft. Die aantekeningen zijn in 1987 weer boven water gekomen, toen men in de archieven van het voormalige Kuyperhuis een blauw cahier met deze aantekeningen vond.

Naast allerlei zakelijke, vooral politieke zaken die in deze gesprekken aan de orde kwamen, vinden we ook gegevens over Kuypers geestelijk leven. Op 22 oktober, ruim twee en een halve week voor Kuypers overlijden, zegt Idenburg: „U kent God zo lang en u hebt zo nauw met Hem verkeerdt, Hij zal zich nu niet onbetuigd laten aan uw ziel." Kuyper antwoordt: „Ja, maar in dergelijke omstandigheden ontbreekt het normale religieuze besef."

Op 2 november ziet Kuyper er erg ingevallen uit. Hij is erg vermoeid. Nadat Idenburg gezegd heeft hoezeer ze hem allemaal liefhebben, opent Kuyper de ogen en kijkt zeer verlangend met iets verheerlijks in zijn oog en heft zijn hand op, hemelwaarts. „Ik vroeg hem of hij verlangde om bij de Here te zijn – hij knikte bevestigend. Ik zeide hem toe: daar zal het goed zijn en zien wij elkander weder. Hij is ons Licht en ons Schild en onze Sterkte. Hij helpt ons er uit. Hij glimlachte blijde toen hij bevestigend knikte."

Op 4 november vraagt Idenburg hem: „Hebt u het benauwd gehad?" Kuyper knikt ja. „Ik zeide dat de Here hem een toevlucht en sterkte is, krachtiglijk bevonden een hulp in benauwdheid (Psalm 46:1, Staten Vertaling). Hij knikte bevestigend en glimlachte verheugd. Ik vroeg: Kan ik ons volk zeggen dat u dat zoervaart? Hij antwoordde bevestigend." Op 7 november zegt Idenburg tegen Kuyper: „Met Christus te zijn is verreweg het beste. Hij knikte ja." De volgende dag wordt Idenburg telefonisch opgeroepen. Kuyper wil graag dat hij komt, maar als Idenburg arriveert, is Kuyper al te ver weg en reageert niet meer. „Weldra verviel hij in wat een slaap leek. Hij kon het

slijm bijna niet meer verwijderen. Tegen 4 uur begon de hand koel te worden. Te 5 uur was de pols niet meer te voelen en kwamen de kinderen in de kamer... Tegen half 7 (of 6 uur) blies hij zeer zacht en kalm de laatste adem uit."

Als ik Kuypers meditatie en het verhaal over zijn sterven vergelijk, dan blijkt er toch nogal wat verschil te zijn. Ik denk dat hij in zijn meditatie, hoe goed ook bedoeld, toch meer gezegd heeft dan hij zelf later waar kon maken. We kunnen soms in onze theologie hele 'kastelen' bouwen, maar de werkelijkheid is vaak heel anders dan onze theologische theorieën.

Uiteraard spreek ik hiermee geen oordeel uit over Kuypers sterven. Wat Idenburg er ons van vertelt, kan ons alleen maar jaloers maken. Kuyper is inderdaad gestorven zoals hij geleefd heeft: in het vertrouwen op zijn Heer. Iedere gelovige kan alleen maar hopen dat het hem of haar evenzo vergaat. Het hoeft echt niet allemaal zo 'heroïek' te gaan, als Kuyper in zijn meditatie het ons tekent: „Niet zacht en kalm, maar strijdenden overwinnend in zijn Heiland sterven." Ik denk dat we daar aan het einde zelf nauwelijks meer iets over te zeggen hebben. Hoezeer het ook waar mag zijn dat sterven een 'daad' is, het is voor velen in onze tijd, waarin medicijnen vaak een grote rol spelen, met name de laatste dagen, lang niet altijd een bewuste daad. Het sterven vindt nogal eens plaats in een soort schemertoestand. Daarom is het goed dat we ons er op voorbereiden, wanneer de geest nog helder is en er nog met elkaar gesproken kan worden. Voor de laatste dagen en de laatste ogenblikken zijn dan de korte zinnestukjes die Idenburg tegen Kuyper zei genoeg. Meer dan genoeg! Wat zou een mens meer nodig hebben dan het vertrouwen dat „met Christus te zijn verreweg het beste is"?

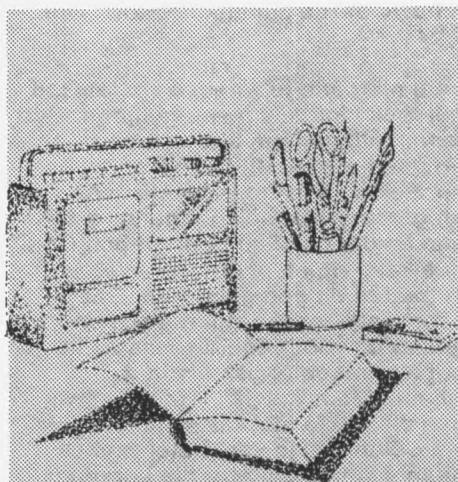
K. Runia

Dit artikel lezen wij in het 'CENTRAAL WEEKBLAD'. Wij zijn het met Prof. Runia eens. In het zicht van een plotseling naderend sterven houdt door Gods genade het geloof wel stand, maar funktioneert het soms niet (goed) meer. Het lichaam wil niet meer mee. Men heeft op dat moment de handen vol aan zichzelf. De geest raakt omfloerst en verward. De kreet: „HERE, red mijn leven!" resteert nog. Als je dreigt te stikken vraagt God niet van je, dat je even vlot een artikel van de Apostolische Geloofsbelijdenis opzegt. Ook komt men er dan achter, dat al die prachtige betitelingen van God in de hemel, die wij vaak in onze gebeden hanteren, op dat moment niet meer in ons opkomen. We komen zelfs niet aan de aanhef of één van de

beden van het 'Onze Vader' toe, terwijl Christus dit gebedsmodel ons toch Zelf geleerd heeft. Het hoeft ook niet. De HERE luistert misschien meer naar rauwe kreten dan naar keurige gebeden. Een mens zoekt in zijn leven een antwoord. Als iemand zich puur eenzaam voelt schaft hij zich b.v. een hond, een kat of een kanarie aan. Hij praat regelmatig tegen zo'n dier en gebruikt daarbij een eigen taal. Zo zoekt de mens in de wirwar van de tijd en in de nood van zijn bestaan naar een antwoord. Hij kan het alleen niet af. Hij wil niet alleen zijn. Hij kan daar in doorsnee niet tegen. Als hij werkelijk de God van de Bijbel zoekt zit hij op de goede toer. Die God zal hem nl. antwoorden op zijn eigen manier. Hij is immers een God van onbegrensde mogelijkheden.

Maar antwoorden en helpen doet Hij! En met Christus zijn is meer dan bij Christus zijn. Bij Christus waren destijds ook de Farizeeën en Sadduceeën. Zij zaten Hem om zo te zeggen op de hielen. Het betekende echter geen aksentuering van communicatie maar van distantie. Met Christus zijn opent het perspectief op de eeuwigheid. Het houdt in, dat je dan ononderbroken mag delen in zijn volle gemeenschap. Die christelijke hoop, die door de verkondiging van het Woord van de Geest wordt gevoed, maakt niet beschaamd!

Jeugdrubriek

R.R. Ganzevoort, Wormerveer

Als God liefde is... (vervolg)

We proberen nu een stapje verder te gaan. Zoals vorige aflevering bleek lukt het niet om de redenen te begrijpen en de waarom's te verklaren. De vragen worden niet opgelost. Uiteindelijk moeten we zeggen dat de vraag van het lijden in wezen onbegrijpelijk is.

Verstaan belangrijker

Misschien kom je daarom verder als je niet meer probeert te **begrijpen**, maar gaat proberen te **verstaan**. Want verstaan is iets anders. Verstaan betekent dat je misschien wel helemaal niets begrijpt van wat God doet, maar dat je wel zijn stem hoort, met de Goede Herder mee-gaat, zelfs al ga je door een dal van diepe duisternis, Psalm 23. Verstaan houdt in dat je je relatie met de Here God belangrijker vindt dan je antwoorden. En als je steeds probeert te begrijpen wat niet te begrijpen is loop je het gevaar dat verstaan kwijt te raken.

Het grote gevaar is dus dat je probeert die vragen te beantwoorden buiten Hem om. Dat betekent dat Gods plaats in je leven een vraag wordt die jij moet beantwoorden. Je moet dan antwoorden vinden over God. Als je die antwoorden niet vindt is het gevaar groot dat je geloof veel van zijn betekenis kwijt raakt. Dit geldt ook voor mensen die juist vanwege deze vragen niet kunnen of willen geloven. Zij willen ook antwoorden over God, buiten Hem om. En dat betekent dan weer dat ze pas troost en steun kunnen vinden als die vragen opgelost zijn.

Waar het om gaat bij de vraag van het lijden is dat je die moeilijke en zo ontzettend belangrijke vraag eigenlijk alleen maar kunt stellen binnen je relatie met God. Daarbi-

ten wordt het een vraag die God tekort doet en je geloof bedreigt. Maar binnen je relatie met God mag je die vraag dan ook stellen. Dan is het geen vraag meer over God, maar een vraag aan God. Dan gaat het niet meer om begrijpen, maar om verstaan. Dan probeer je om in en ondanks een afschuwelijke situatie toch weer Gods stem te verstaan. Hem weer te gaan zien zoals je Hem kent. En samen met Hem kun je dan ook de vragen te lijf gaan.

Job

Kijk maar naar Job. Job legt zich niet zomaar neer bij al het ellendige dat hem overkomt. Na de eerste aanvaarding komt hij met een enorme opstandigheid, want hij snapt het niet meer. Het klopt niet meer. De schrijver Harold Kushner laat zien dat het in het boek Job om drie stellingen gaat:

A. God is Almachtig. Wat Hij wil kan ook gebeuren en gebeurt ook.

B. God is Rechtvaardig. Hij geeft het goede aan goeden en het kwaad aan kwaden.

C. Job is een goed mens.

Zolang alles goed gaat met Job is er niets aan de hand. Dan klopt het. Maar als het mis gaat, moet je één van de drie stellingen laten vallen. De drie vrome vrienden van Job weten het wel. Hun mening over God staat vast, en dus vervalt **C**. Job is kennelijk geen goed mens. Deze opvatting vind je nog in de 'zwarte kerken', zoals ze bijvoorbeeld geschetst worden door Maarten 't Hart. En hoeveel er ook voor te zeggen valt, ook volgens de Bijbel ligt het niet zo simpel. Job is niet zó slecht dat hij dit verdient. De oplossing van Kushner en anderen is dan ook dat stelling **A** moet vervallen, of in elk geval flink moet worden afgezwakt. God is rechtvaardig en Job is goed, maar God is gewoon niet zo almachtig. Hij kan het niet helpen. Toch is ook deze oplossing te simpel. Juist in het boek Job wordt aan het begin en het einde duidelijk dat God alle touwtjes in handen heeft. Gods (al) macht wordt in de Bijbel voluit vastgehouden. Anderen zeggen dan ook dat God willekeurig is, niet-rechtvaardig. Zij laten stelling **B** vervallen. Maar je begrijpt wel dat dat geen Bijbelse oplossing is.

Zo zie je dat het schema van Kushner inderdaad heel goed het probleem aangeeft, maar dat de oplossing er niet uit bestaat dat we één van die stellingen moeten laten vallen om het te kunnen begrijpen. Dat gebeurt ook niet in het boek Job. Job laat alle drie de stellingen staan, en richt zich tot God: *Ik wil tot de Almachtige spreken: ik wens mijn zaak te bepleiten bij God*, Job 13:3. Job gaat daarbij fel tekeer. Hij durft God van alles en nog wat te verwijten. En hoewel Job aan het einde van het boek wordt gedwongen gas terug te

nemen neemt de Here nem nergens kwalijk dat Job opstandig wordt. Dat is altijd nog beter dan dat buiten God om proberen te begrijpen hoe de zaken in elkaar zitten. De kern van het boek Job is hoofdstuk 28, eigenlijk een lied dat de verschillende bedrijven van het in de vorm van een toneelstuk geschreven boek Job aan elkaar verbindt. Daarin wordt de weg gewezen.

Wijsheid

Job 28 heeft het uitgebreid over de vraag waar in zo'n ellendige situatie nog wijsheid te vinden is, hoe alles nog te begrijpen valt. En het antwoord op die vraag is dan: *God weet waar de wijsheid verborgen is, en tot de mens zegt Hij: zie, de vreze des HEREN (liefde en ontzag) – dat is wijsheid*, Job 28:28. Niet het begrijpen, maar het verstaan, de relatie met God is de wijsheid. Het antwoord op de vraag van het lijden is niet te vinden buiten God om, God zelf is het antwoord.

Begrijpt Job dan wat er met hem gebeurt? Nee, dat niet. Maar omdat hij het antwoord bij God zoekt geeft het niet dat hij geen antwoord krijgt. Als hij maar met God verder kan. Dan vindt hij wat anders: een leven met geloof, steun en rust. Een leven dat weer de moeite waard is. Zó is het omgaan met de Here God een antwoord op de vraag van het lijden. Geen verklaring, dat duidelijk niet. Maar wel een mogelijkheid om te kunnen leven. Je krijgt geen logisch, begrijpelijk antwoord, maar wel iemand die naast je staat en deel heeft aan jouw lijden. Iemand die je weer mag gaan verstaan, ook al kun je Hem niet begrijpen. Iemand die naast je in de put komt zitten en je daar weer uit wil en kan halen. Zonder verklaringen, maar wel met liefde.

Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde

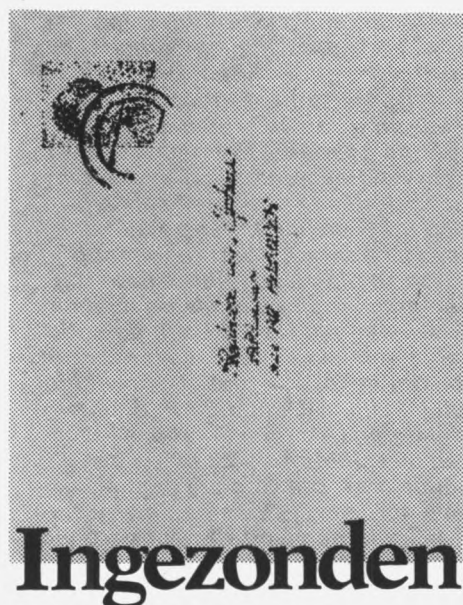
We geloven dat God goed is, en het beste voor ons wil. Dan mogen we ook zeker weten dat Hij tegen het lijden strijdt, en dat wij door Hem begrepen worden, ook in onze pijn. Tijdens zijn leven hier op aarde heeft de Here Jezus heel wat wonderen gedaan waarbij een stukje lijden werd opgeven. De bedoeling daarvan was niet dat we gingen vragen waarom de één wel en de ander niet genezen werd. Het gaat erom dat we mogen weten dat het eens zo met ons allemaal zal zijn. Dat geldt ook voor genezingen in onze tijd. Ook daar kun je je afvragen waarom dat soms niet werkt. Je mag dan niet concluderen dat iemand kennelijk niet goed genoeg gelooft. Dan zit je weer in het idee van de vrienden van Job. Nee, alle genezingen die nu plaatsvinden door het werk van de Heilige Geest wijzen vooruit naar de toekomst waar het zo zal zijn met ons allen. De nieuwe hemel en de

nieuwe aarde zullen goed zijn, Opb. 21:4.

Laat niemand je wijsmaken dat God het leuk vindt als mensen lijden. God maakt alle dingen alleen maar mooi en goed, pijn en lijden horen bij de verzieking van Gods mooie schepping. Maar laat ook niemand je wijsmaken dat hij of zij begrijpt hoe God in elkaar zit, en of en hoe en waarom bepaalde dingen gebeuren. Dat soort antwoorden zijn misschien geslaagd voor vage discussies in het algemeen of geklets in de ruimte. Maar als jijzelf met de vragen zit heb je niets aan zulke discussies. Dan kun je veel beter met God gaan vechten om er uit te komen. Probeer, hoe moeilijk dat ook lijkt, juist dan te blijven bidden. Spreek maar uit tegen Hem wat je dwars zit, wat je pijn doet, wat je moeilijk vindt. Laat Hem er alsjeblieft niet buiten, want dan raak je Hem kwijt.

Om verder te praten of te denken:

- * *Vind je dat een gelovige opstandig mag zijn tegen God, of moet je overal in berusten?*
- * *Kun je God blijven zien als Vader, ook als het anders gaat dan je zelf wil?*
- * *Hoe zou je God kunnen (blijven / gaan) verstaan?*

Israël

In Opbouw nr. 12 van 9 juni 1989 staan een tweetal artikelen geschreven door de predikanten Biewenga en Van der Dussen. In beide artikels beluister ik de aloude en zeer hardnekkige mening dat Israël heeft afgedaan; de kerk is in de plaats van Israël gekomen. Het is niet mogelijk beide artikelen uitgebreid te commentariëren, toch een enkele opmerking: Ds. Biewenga schrijft in zijn artikel: „En toch staat het volk Israël nu buiten het heil”. Hoewel ik niet begrijp wat de schrijver nu precies tot uitdrukking wil brengen, verwijs ik naar Rom. 11 : 25-29 met de nadruk op de verzen 28 en 29: „Zij (de biologische Joden) zijn vijanden om uentwil, naar de verkiezing zijn zij geliefden om der vaderen wil. Want de genadegaven en de roeping Gods zijn onberouwelijk”. Dit is niet „een bepaald soort Israël-theologie”, om nu de woorden van ds. van der Dussen te gebruiken maar het spreken van de Schrift. Voor de Gemeente van Jezus Christus is geen aparte boom geplant, zij wordt gedragen door de edele olijf (Rom. 11:24) Israël, zij is deel geworden van Gods volk, Israël, zij heeft deel aan „het burgerrecht Israëls”, als medeërfgenen medeleden en medegenoten van de belofte zoals we het lezen in Efez. 2 en 3. Wanneer we in onze kerken weer oog gaan krijgen voor hetgeen Paulus schrijft in Rom. 9-11 en Efez. 2 en 3 over de identiteit van de gemeente en haar verbondenheid met het Joodse volk, dan krijgen ook wij weer oog voor Gods trouw, want het Israël van vandaag is een monument van Zijn trouw!

Leiden/Oegstgeest

J. Koops

L. van Klinken †, Haarlem

Als alles politiek is... (5, slot)

N.a.v. Henk Woldring,
'Als alles politiek is...' Uitg. Kok,
Kampen, 1987, 93 blz.
prijs f 14,90

6. Eindconclusie

Kuitert zegt in feite, dat niet alles politiek is. Hij stelt wel, dat aan alles een politiek aspect zit; ook aan wat de kerk leert en doet, maar dat is aan de kerk naar we allen weten niet het meest wezenlijke.

Zo is aan de kerk, het kerkelijk leven, ook een economisch aspect te onderscheiden (de commissie van beheer weet daar alles van), maar daar gaat het in de kerk ook niet om. Zo bestaat er aan het bedrijfsleven, de onderneming een politieke kant van de zaak, maar politiek is niet het meest wezenlijke van het bedrijfsleven de onderneming. Vandaar, dat de overheid zich niet met de interne structuur, het interne beheer van ondernemingen moet bemoeien, tenzij deze de wetten van het land overtreden. Alles is bij Kuitert dus politiek, maar politiek is bij hem niet alles; daarmee bedoeld hij wat ik hiervoor beschreef.

Woldring stelt, dat alles wel politiek is en dat de kerk daarom ook politiek moet spreken in de verkondiging en op andere wijze. Bij hem gaat echter ook het meest wezenlijke van de kerk niet op in het politiek spreken van de kerk; natuurlijk niet kun je zeggen.

Naar mijn mening komen we uit het vraagstuk door uit te gaan van de gedachte van de souvereiniteit in eigen kring en van de gedachte van de universaliteit in eigen kring. Beide gedachten brengen verband aan tussen o.m. de kringen (de terreinen, de gebieden) kerk en staat. D.w.z. 1: grendelen kerk en staat tegen elkaar af. 2: verbinden kerk en staat met elkaar. Het eerste doet de gedachte van de soevereiniteit in eigen kring; het tweede doet de gedachte van de universaliteit in eigen kring. Beide gedachten komen (uit de school) van Dooyeweerd, ook wel aangeduid met: school van de wijsbegeerte der wetsidee of school van de Calvinistische wijsbegeerte (die teruggaat op A. Kuyper).

Ad. 1. deze gedachte voorkomt, dat het gezag op welk gebied van het leven dan ook een totalitair karakter krijgt. Het gezag binnen elke kring (gebied, terrein) of dit nu de kerk, de staat, het gezin of de onderneming is beperkt zich tot die kring, tot dat gebied, terrein of territorium; allemaal namen voor dezelfde zaak. Het gezag van de staat bijv. bepaald zich tot het juridische, dat wil zeggen, dat de taak van de overheid gelegen is in het handhaven van de publieke rechtsbedeling, gerechtg-

heid. Het wezen van de staat ligt niet in het economische.

Niet alles is politiek, d.w.z. de staat heeft zich te onthouden van rechtstreekse inmenging in kerkelijke zaken, maar ook van rechtstreeks ingrijpen in het economisch leven. Het economisch proces beantwoordt aan een eigen wetmatigheid, dat met politiek in principe niets te maken heeft. Wel zal de Overheid m.b.t. dit proces stimulerend, corrigerend en aanvullend hebben op te treden, indien dat nodig is, maar dan wel met intactlating van het eigene van het economisch proces.

Een samenleving aldus gestructureerd sluit machtsaanmatiging van de ene kring over de andere kringen in principe uit. In de totalitaire staat zien wij een geheel andere opbouw van de samenleving. In een dergelijke samenleving heerst (meestal de staat) de ene kring over vrijwel alle andere kringen. De dictatuur, de onvrijheid doet dan zijn intrede. Allerlei ontwikkelingen worden dan afgeremd, omdat de verschillende kringen (gebieden, terreinen) zich niet naar hun aard kunnen ontwikkelen. De praktijk geeft dat beeld ook te zien: zie in landen achter het IJzeren Gordijn en in landen in Zuid-Amerika.

In een totalitaire staat is het niet altijd de Overheid, die alles beheerst en overheerst: het kan ook de kerk of het kunnen één of meer ondernemingen zijn, die de lakens overal in de samenleving uitdelen. In de (democratische) rechtsstaat nu wil men machtsopiehooping in handen van enkelen, in handen van één kring voorkomen, uitsluiten. Vanuit verschillende levens- en wereldbeschouwingen zijn mensen daar voorstander van. Ook de overheid is in de rechtsstaat gebonden aan regels en wetten; het gezag van de Overheid heeft grenzen, die wettelijk zijn vastgelegd in de rechtsstaat ter bescherming van de rechten en vrijheden van de onderdanen; het gezag is op democratische wijze aangewezen en wordt ook op deze wijze gecontroleerd. De Westerse wereld zit op deze wijze in elkaar. In de totalitaire staat of samenleving kunnen de verschillende kringen (kerk, gezin, onderneming o.m.) in de samenleving zich niet goed, zich niet krachtens hun aard ontwikkelen. Ik geloof te kunnen stellen, dat God de samenleving aldus geschapen heeft; men kan op grond van de jarenlange ervaring opgedaan met de samenleving tot genoemde gestructureerdheid concluderen.

In de gehele wereld kan waargenomen worden, dat machtsopiehooping in de samenleving tot allerlei ontsporingen leidt.

In de totalitaire staat of samenleving bestaat er maar één gezag; dat van de Overheid (meestal). In een rechtsstaat bestaan verschillende gezagsstructuren naast elkaar, hetgeen machtsaanmatiging tegengaat. Het ene gezag is niet herleidbaar tot het andere gezag, dat wil de gedachte van de souvereiniteit in eigen kring zeggen.

Ad. 2. Het tegendeel van de gedachte van de souvereiniteit in eigen kring is de gedachte van de universaliteit in eigen kring. Toegepast op ons onderwerp betekent deze gedachte, dat in elke kring ook het gedachtengoed van alle overige kringen een rol spelen, tot uitdrukking (moeten) komen. Zo zit de samenleving als Gods schepping kennelijk in elkaar, aldus deze gedachtengang. D.w.z. de Overheid heeft met het geloof, met de kerk te maken; zij heeft ook met het economisch leven (proces) te maken. Zo heeft de kerk met politiek te maken en ook met het economisch leven. En zo heeft de onderneming met de overheid te maken en met het geloof, de kerk. In elke kring fungeert het gedachtengoed van de overige kringen; echter in elke kring op geheel eigen wijze door de eigen aard van de betreffende kring bepaald. In elke kring verschillend dus en toegepast op de kring in kwestie.

Zo speelt het politieke in de kerk wel een rol, maar anders dan dat een rol speelt in bv. de onderneming. Het politieke fungeert in de kerk alleen vanuit hetgeen de kerk is, vanuit de aard en taak van de kerk. De aard en taak van de kerk is de evangelieverkondiging. Zo speelt het economische in de staatstaak een rol vanuit de aard, de taak van de overheid; vanuit de taak van de publieke rechtsbedeling (gerechtigheid) dus. Dit houdt in, dat de overheid aan het economische leven (proces) geen leiding behoort te geven, maar wel, dat ze er vanuit haar aard, haar taak bemoeienis mee heeft door middel van wetgeving. We werken dat hier nu niet uit.

Moet de kerk spreken over politieke en maatschappelijke vraagstukken? Naar mijn mening ja, maar dan alleen in zoverre de aard, de taak van de kerk de evangelieverkondiging dat met zich brengt. Woldring denkt in deze richting, maar ik zou mijn

standpunt aldus nader willen aangeven en daarmee zit ik wel op de lijn van Woldring, maar ik denk dat hij verder wil gaan dan ik wil gaan. De kerk heeft zich naar mijn mening indien ze politiek spreekt, te richten tot de gelovigen, tot diegenen die haar zijn toevertrouwd, tot wie ze zich richt wanneer ze het evangelie verkondigt. De kerk heeft zich niet met bv. kanselboodschappen en/of andere boodschappen tot de overheid te richten en deze allerlei concrete politieke aanwijzingen te geven. Ze loopt dan niet alleen de politici op hinderlijke wijze voor de voeten, maar ze miskent dan ook haar eigen taak en de taak van de overheid. Ze dient niet betuttelend op te treden; dat wordt bovendien in onze moderne samenleving toch niet geaccepteerd.

In concreto houdt dit in dat de kerk bv. over de inrichting van de samenleving en de inrichting van de staats-taak wel degelijk van alles mag, ja moet zeggen, omdat over deze zaken in de Bijbel gesproken wordt. Wat is de taak van de overheid? zegt de Bijbel daar niets over? Wat is de betekenis Mozaische wetgeving voor de inrichting van de samenleving, met name de economie, vandaag? Is daar vanuit de Bijbel niets over te zeggen? Waarom wordt daarover zo weinig geprekeerd? De kerk kan dus over politieke en maatschappelijke vraagstukken echt wel het één en ander zeggen. Dat moet dan wel na de bestudering van de Schrift uiteraard, maar ook van de werkelijkheid gebeuren en in samenhang met de evangelieverkondiging. Min of meer is dat in het verleden ook wel zo gebeurd; wellicht wel in wat geringe mate. De kerk heeft zich naar mijn mening te onthouden van stemadviezen in de verkiezingstijd. Ook dient de kerk zich te onthouden met uitzondering van de eerdergenoemde gevallen van het noemen en bespreken van allerlei concrete politieke kwesties, zoals Z-Afrika, Angola, Z-Amerika, om maar enkele voorbeelden te noemen. De kerk dient het evangelie te verkondigen, ook inzake de politiek, maar dan dus in de zin van het aandragen van Bijbelse notities. Hoe die notities in de praktijk uitgewerkt moeten worden behoort tot de taak van de politici. De kerk is geen pressiegroep, maar ze moet met argumenten voor de dag komen, die gelovigen (en liefst ook ongelovigen) overtuigen. Op deze wijze alleen kan de kerk zuurdesem zijn in de wereld. Wanneer zij ontaardt in een politieke partij of beweging dan is zij haar gezag in de kortste keren kwijt. Niemand luistert dan meer naar haar. De kerk, die op goede wijze aan politiek doet, vervalt niet in de fout, die door haar bv. in de Middeleeuwen is gemaakt om heel het leven te (willen) overheersen. Dat heeft de kerk, de politiek en de economie destijds veel schade berokkend en

allerlei ontwikkelingen vertraagd. Dit alles betekent intussen niet, dat alle andere kringen van de kerk niet vanuit het evangelie zouden moeten denken en handelen. Op de door mij aangegeven indirecte wijzen kan de kerk, kunnen theologen daarbij assistentie verlenen, bv. door middel van publicaties en gevraagde adviezen.

Het heeft naar mijn mening dus zin, dat de kerk over politiek spreekt. Maar dan wel op de hiervóór aangegeven (indirecte) wijze. Alle andere wijzen leiden tot ongezonde situaties, die de mensen in de kortste keren gaan vervelen, waardoor het gezag van de kerk ook in dezelfde keren taant. En daar heeft niemand iets aan.

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Wat is werk?

„U hebt lang geslapen” zegt Yohanni, onze tuinman, veelbetekend als we op zaterdagmorgen pas om acht uur verschijnen om de deur open te doen. Hij is al een half uur present en heeft al even zoveel tijd nodig gehad om hier te komen, een gedeelte z'n fiets slepend tegen de heuvel op. De vrouw die van tijd tot tijd wat karweitjes doet om geld te verdienen, zegt dat ze al een uur staat te wachten. We kregen al eens eerder, ook op zaterdagmorgen, bezoek om half acht. De dagen beginnen vroeg voor de Rwandezen en ze gaan op tijd naar bed. Ik probeer maar niet eens uit te leggen dat we feitelijk niet lang hebben geslapen, maar laat naar bed zijn gegaan. Alleen mensen met licht om aan te doen kunnen zich die luxe permitteren, bovendien hoef ik niet m'n best te doen een goede indruk te maken met m'n ijver, dat lukt toch niet. Hoezo: laat doorwerken, wat voor werk? Achter een tafel zitten en in boeken lezen is dat werk? Zelfs met m'n gedraaf in het huis maak ik geen enkele indruk. Ik ben rijk genoeg om hulp te kunen inhuren, dus wat ik doe zal wel geen werk zijn! Dick ging onlangs met een grote schaar de uitschietende heg te lijf. Men keek verbaasd en Yohanni hield hem nauwlettend in het oog en greep de schaar zo gauw hij de kans kreeg. „Waarom” vroeg Dick. „Dat is toch geen werk voor u. De mensen denken dat ik te lui ben als u zoiets gaat doen” was het antwoord. In Oeganda, toen het werk waarvoor we gekomen waren een tijdlang stil lag, leefde Dick zich uit op een enorme lap tuin. Men kwam ver-

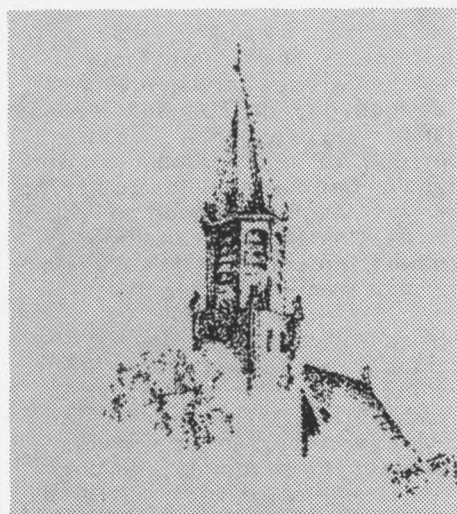
baasd kijken. „Kunnen blanken ook werken?”

Onlangs waren we in een kerk in de heuvels, waar ik een praatje hield voor de vrouwen. Men hoorde glimlachend aan wat ik te zeggen had, maar pas toen ik een voorbeeldje uit het huishouden gebruikte werd het interessant. Wilde ik zeggen dat ik – als een blanke vrouw – ook werk? Dat ik zelf voor m'n kinderen zorg en de afwas doe, nee maar! Dat leverde veel hilariteit en hartelijke omhelzingen op.

Nu staat de vakantietijd voor de deur. We gaan allemaal uitrusten van ons werk. D.w.z. wij blanken. Want wij hebben onze tijd zo ingedeeld, dat we het ene moment druk hebben, terwijl we het andere moment uitrusten.

Het verschil is voor een buitenstaander moeilijk te zien. Bent u misschien zo iemand die het hele jaar in een net pak achter een bureau zit en in de vakantie water aansleept en geultjes graaft om uw tentje bewoonbaar te maken, en wanneer werkt u dan precies? Nee, dan de mensen hier. Ze hebben een spreekwoord dat zegt dat het meer oplevert een vriend te maken dan een dag te werken. Werken is noodzakelijk, maar je maakt er niet zo'n toestand van en als je moe bent dan rust je uit. D.w.z. je gaat zitten of liggen. Wij maken zo'n werk van uitrusten. We wensen u een hele goede vakantie toe!

Dick en Jeannette Westerkamp-Stegeman
c/o Ecole de Théologie de Butare
B.P. 619
BUTARE
RWANDA

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerken van Bilthoven en Zeist

Tijdens de vakantieperiode (23 juli t/m 13 augustus) zullen de middag-diensten worden gecombineerd:
23 juli in Bilthoven.
30 juli in Zeist.
6 augustus in Bilthoven.
13 augustus in Zeist.
Aanvang diensten 17.00 uur.
Plaats van samenkomst:
in Bilthoven: Julianakerk, Juliana-laan 42.
in Zeist: Gebouw Ned. Prot. Bond, Kerkweg 21.
De morgendiensten zullen normaal in Bilthoven en Zeist worden gehouden.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Vanuit onze kerk en de Chr. Geref. Kerk is het initiatief genomen om te proberen kamerbewoners in Arnhem met elkaar en met de genoemde kerken van Arnhem in contact te laten komen.
Een eerste gelegenheid daartoe is gepland op 13 september.
Voor warm eten wordt gezorgd.
Ben je (a.s.) kamerbewoner, dan ben je welkom. Kent u kamerbewoners, zeg het hem of haar. In beide gevallen: meld het ons even!
Eind augustus volgt nadere informatie.
Contactadres: Mevr. H. Vierdag-van Duist, Ridderhof 32, 6834 EM Arnhem, Tel.: 085-212124.

Ned. Geref. Kerk van Zaandam

Het scribaat berust bij: P. Sneep, Mosterland 56, 1541 NN Koog aan de Zaan.

Ned. Geref. Kerk van Maassluis

Het scribaat, tevens adres der kerk, berust bij: R.A. Hart, Elzendal 87, 3142 AD Maassluis. Tel.: 01899-15714.

Adreswijziging drs. O. Mooiweer

Ingaande 1 augustus a.s. luidt het adres van drs. Mooiweer: Ankrot 112, 7523 LG Enschede. Tel.: 053-355749.

Nederlands Gereformeerde Kerk van Vlaardingen

Scriba: T.R.J. Niemeyer, Eksterlaan 186, 3136 SC Vlaardingen. Tel: 010-4751195.

Preekvoorziening zal worden verzorgd door: G.J. Bottinga, Geraniumstraat 8, 3135 XG Vlaardingen. Tel: 010-4356068.

Contactadres diaconaat: H. van Hees, Acaciadreef 21, 3137 BA Vlaardingen. Tel. 010-4750490.

Theologische Hogeschool te Apeldoorn

Op 19 juni 1989 zijn voor het propaedeutisch examen geslaagd: de dames P.L. Hellinga, H.-Z. v.d. Laan en J.H. Spranger en de heren G. van Dijk, St. Paas en H.K. Sok.

Akta Landelijke Vergadering Nederlands Gereformeerde Kerken te Dronten 1988 verschenen.

In 1988 vergaderde de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken te Dronten. Er werd o.a. gesproken over de openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente, contacten met andere kerken in binnen- en buitenland, gezangen in de eredienst.
Inmiddels zijn de Akta van deze Landelijke Vergadering gereedgekomen en aan de Nederlands Gereformeerde Kerken toegestuurd. Behalve de verslagen van de zes zittingen behelst deze uitgave de tekst van de besproken rapporten en de genomen besluiten.
Een handelseditie is verschenen bij Buijten & Schipperheijn te Amsterdam (tel. 020-236612). De uitgave telt 120 pagina's, kost f 25,00 en is verkrijgbaar bij de boekhandel.

Theologische Studie Begeleiding

Onderstaand bericht is bestemd voor alle studenten, die theologie gaan studeren of de vooropleiding daartoe volgen.
Op 23 september a.s. begint het nieuwe seizoen voor de Theologische Studie Begeleiding (TSB). Deze begeleiding is opgezet vanuit de Ned. Geref. Kerken en bedoeld voor alle studenten uit deze kerken, die aan verschillende fakulteiten en hogescholen theologie studeren. De bijeenkomsten worden gehouden in de Theologische Hogeschool van de Chr. Geref. Kerken, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. De TSB beoogt:
— een aanvulling te geven op het studieprogramma,
— de contacten tussen de studenten en de kerken te bevorderen en
— de contacten tussen de studenten onderling te bevorderen.
Gedurende het cursusjaar zijn er 9 bijeenkomsten op zaterdagen, onder leiding van de predikanten H. de

Jong, O. Mooiweer en H. Smit. De vergaderingen bestaan altijd uit een twee gedeelten, nl. een preekvoorstel van één van de studenten en een lezing (incl. bespreking van beide). Eén keer per jaar wordt er een exegesedag gehouden; we buigen ons dan een zaterdag over een bepaald bijbelboek of -deel. In mei is er steeds een TSB-weekend. Naast de vaste onderdelen (preek en lezing) is er dan altijd gelegenheid om onderlinge contacten te verstevigen. We beginnen dit seizoen, zoals gezegd, op 23 september a.s. Dan worden ook zij verwacht, die dit cursusjaar beginnen met de studie theologie of zich daarop voorbereiden via een 'vooropleiding'.

Deelname aan de TSB is géén vrijblijvende zaak. Van elke Ned. Geref. theologie-student wordt verwacht dat hij/zij actief deelneemt aan het TSB-werk. Je kunt je opgeven als TSB-deelnemer door te bellen of te schrijven naar de sekretaris van de TSB: Jaap Dekker, Groeneweg 52, 3851 KB Ermelo, tel. 03417-51229. De deelname wordt door onze kerken bekostigd.

Programma 1989/1990 (wijzigingen voorbehouden)

- 23-09-89 Preek over Gen. 1,26-28 door D.A. Lagewaard.
Lezing door dr. H.M. Mulder, 'Eenheidsaspecten in Johannes 17'.
- 14-10-89 Preek over Rom. 8,31-39 door H. van Winkelhoff.
Lezing door drs. O. Mooiweer, 'Huisbezoek in de praktijk'.
- 11-11-89 Exegesedag over Ef. 1
- 09-12-89 Preek over Zondag 36 H.C. door M.J. op den Brouw.
Lezing door ds. B. Wielenga, 'De Bijbel in de zending'.
- 13-01-90 Preek over Jes. 8,11-15 door J. Dekker.
Lezing door drs. H. Smit, 'De Wijsbegeerte der Wets-idee, een stoffig systeem of aktueel?'.
- 17-02-90 Preek over Hand. 10,9-16 door Th.J.J. Jong.
Lezing door drs. O. Mooiweer, 'Het belang van de Catechismusprediking'.
- 10-03-90 Preek over Zondag 20 H.C. door J.P. Koedijk.
Lezing door drs. H. de Jong, 'De Messias op aarde'. N.a.v. J. v. Bruggen, 'Christus op aarde' en C.J. den Heyer, 'De weg van de Messias'.
- 07-04-90 Preek over Psalm 23 door J. Mudde.
Lezing door drs. H. Smit, 'Iets over de charismatische beweging'.
- 18 t/m 20-05-90 Preek over Markus 3,20-30 door A.C.H. Knoeff.
Lezing door drs. H. de Jong, 'Hooglied', n.a.v.

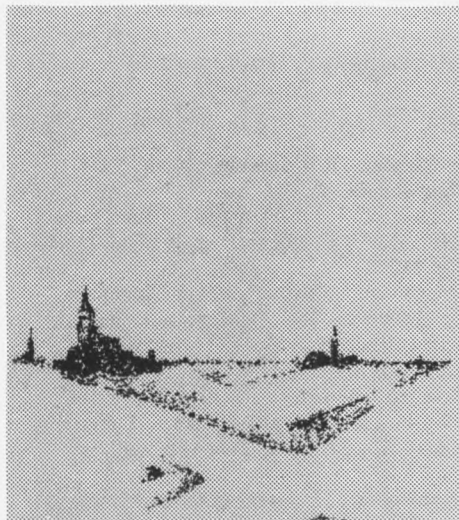

H.M. Ohmann, 'De koning te rijk'.
Lezing door drs. H. Smit,
'Een bijbelse benadering van de milieuproblematiek'.

Jaap Dekker

Lijst van studenten met preekconsent

W. van Dijk, R. v. Rijnstraat 33, 3751 VH Bunschoten, 03499-83730
B.J. Eikelboom, Doppestraat 195, 3752 JE Bunschoten, 03499-86310 (beroepbaar)
J.M. de Groot, Anton v.d. Horstlaan 52, 3752 VP Bunschoten, 03499-86581 (idem)
K. Holwerda, Meander 19, 9951 VD Winsum, 05951-3708
C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, 01720-33562
W.T. Koopmans, Akelei 21, 8265 KA Kampen, 05202-17705
G. Vrooland, Gentiaanstraat 496, 7322 CH Apeldoorn, 055-670707
H. van Winkelhoff, Dreef 7, 5504 LA Veldhoven, 040-544993

Uit breder kring

Stichting 'Vervolgd Christendom'

Van de Stichting 'Vervolgd Christendom' te Naarden ontving ik de volgende brief, waarvan de inhoud voor zichzelf spreekt.

De Stichting 'Vervolgd Christendom' verzorgt zendingsarbeid in China. Wie deze Stichting financieel wil steunen, kan dit door storting op postgirorekening 2962556 ten name van de Stichting.

Hongkong, juni 1989

Beste vrienden,

Als een Chinees die geboren is in China, werd mijn hart verscheurd door het bloedbad, de zuivering en de arrestaties die nog steeds door-

gaan. Rapporten vanuit Beijing zeggen dat meer dan 400 mensen tot dusver zijn gearresteerd. Meer arrestaties worden verwacht. Iedere dag roept de radio de mensen op om inlichtingen te geven over iedere persoon die maar verdacht kan worden van betrokkenheid bij de hervormings beweging. Dit heeft de droom van het Chinese volk voor meer vrijheid, teruggezet in de geschiedenis voor tenminste 20 jaar.

Strengere controle van de regering zal tot gevolg hebben dat het leven van de Chinese christenen nog moeilijker wordt. Reisbeperkingen zullen een belemmering zijn voor het brengen van Bijbels naar de provincies. Het transport van Bijbels en literatuur zal daardoor nog gevaarlijker worden.

Doordat de economie verslechtert zullen de reizende predikers en evangelisten in China het nog moeilijker krijgen. Materiële hulp voor deze predikanten en hun gezinnen is nodig. Zeker wanneer een predikant in de gevangenis terecht zou komen.

Juist op dit moment is er een opwekking gaande in de kerken in de provincies en de vraag naar Bijbels is even intens als ooit. De Chinese bevolking is opnieuw een illusie afgenomen door hun regering en andere autoriteiten. De harten van het Chinese volk zijn als lege bladzijden die erop wachten om beschreven te worden. Het is een tijd van mogelijkheden voor de Christenen om het evangelie te verspreiden. Hoewel het belangrijkste verzoek van de christenen in China nog steeds voor Bijbels en christelijke literatuur is, is materiële hulp ook nodig. Ik wil daarom alle christenen oproepen om te bidden voor China! Honderden Chinese christenen staan klaar om het kostbare woord van God en materiële hulp te brengen naar onze broeders en zusters in China.

Uw broeder in Christus,

Silas Hong
Leider Zendingswerk China

*..... door een nacht, hoe zwart, hoe dicht,
voert Hij mij in 't eeuwig licht.'*

Lied 445:3 (slot)

Na een moeilijke laatste levensfase heeft God tot Zich genomen in het hemels Vaderhuis, mijn lieve, zorgzame vrouw, onze lieve onvergetelijke moeder en oma

GERRIGJE LENTINK-HOOGENDIJK

geboren 6 juni 1907 te Apeldoorn,
overleden 17 juni 1989 te Velp.

Velp: C. Lentink
Apeldoorn: E. Lentink
G.H.W. Tychon-Lentink
A.J. Tychon
Rienk, Lisette, Michel
Den Haag: A.M. Lentink
Berend van Loon

6881 LD Velp (G.)
Geref. Stichting Verzorgingstehuis
'De Beukenhof' app. 41
Rozendaalselaan 32

De begrafenis heeft woensdag 21 juni jl. plaatsgehad op de Algemene begraafplaats aan de Soerenseweg te Apeldoorn.